

Woorden van vroeger en nu

Tragikomedie
voor 1 dame en 1 heer
(of 2 dames en 3 heren)

door ©Luc van Balberghe

Opvoeringsvergunning en auteursrechten
uitsluitend te regelen via
luc.van.balberghe@telenet.be

Beste toneelvrienden,

Fijn dat je deze toneelbrochure wilt lezen. Wellicht ontdek je een nieuw, gepast stuk dat je graag zult regisseren, spelen,...

Wat doe je dan?

Je vraagt een **opvoeringsvergunning** aan de auteur via zijn e-mailadres: luc.van.balberghe@telenet.be .

Bij de aanvraag geef je tegelijk volgende informatie:

- voorziene data van de voorstellingen
- naam/adres en maximum capaciteit van de zaal
- naam van de toneelvereniging
- naam van de regisseur

Indien hetzelfde stuk niet rond dezelfde tijd in die omgeving door een ander gezelschap gespeeld wordt, krijg je normaal gezien onmiddellijk een opvoeringsvergunning. Is dat wel het geval, heeft de eerste aanvrager een vetorecht en moet je in het slechtste geval een jaartje wachten.

Samen met de opvoeringsvergunning krijg je ook het bedrag van de verschuldigde **auteursrechten** voor de tekst meegedeeld. Dit bedrag dient dan uiterlijk 3 weken voor de première gestort te worden op de rekening van de auteur. Geen enkele organisatie is gemachtigd om in naam van de auteur auteursrechten te innen. Gezien de rechtstreekse contacten tussen toneelkring en auteur zullen de auteursrechten altijd lager zijn dan via een inningsorganisme.

Omdat een toneelstuk een levend iets is, wordt door de auteur nog geregeld gesleuteld aan bestaande teksten. Een toneelbrochure geeft daarom een vrij goed beeld van het stuk, maar als je beslist hebt om het op te voeren, **vraag daarna ook steeds de laatste versie** aan. De bezetting blijft meestal onveranderd, maar de speelduur kan iets langer zijn, sommige situaties of uitspraken geactualiseerd of de karakters iets meer uitgediept.

Een elektronische leesbrochure kan je **gratis aanvragen** bij de auteur. Voor de opvoering moeten geen boekjes aangekocht worden. De opvoeringsvergunning impliceert tegelijk het recht om zoveel prints te maken als er nodig zijn voor de acteurs/actrices, regisseur, souffleur en technische ploeg.

Veel leesgenot!

Woorden van vroeger en nu

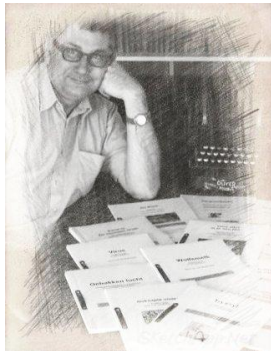
Jeannet Terwilligen-Proost en haar echtgenoot Paul Terwilligen zijn allebei universiteitsprofessor, zij in de etymologie en hij in de biologie.

Hun huwelijk is kinderloos gebleven omdat ze zich elk een leven lang aan hun academische carrière hebben gewijd.

Ze staan op enkele jaartjes van hun emeritaat en bereiden zich rustig voor om samen liefdevol te genieten van een comfortabele 'oude dag'.

Wanneer Jeannet echter op een dag een lezing houdt voor het Genootschap voor Taal- en Letterkunde, gaat plotseling het licht heel eventjes uit...

Luc van Balberghe

Personages

- Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost (v)
- Dienstoverste Afdeling Demente Zieken (v)

- Prof. Dr. Paul Terwilligen, de echtgenoot van Jeannet Proost (m)
- De voorzitter van het Genootschap voor Taal- en Letterkunde (m)
- Dr. Kneipp, psychiater (m)

Locatie en decor

De locatie staat aangegeven bij het begin van elk tafereel. Het decor is vooral zeer suggestief en bestaat ten hoogste uit enkele elementaire zetstukken, zodat de tafereelovergangen vlot verlopen.

Als de breedte, diepte en hoogte van het podium het toelaten, kunnen eventueel al van bij de aanvang de diverse locaties met o.a. niveaueverschillen aangegeven zijn, en spelen de acteurs elk tafereel op een andere plaats.

Voor de regisseur

Volgende regietips zijn bedoeld om de regisseur eventueel te inspireren. Uiteraard moet hij/zij er in het geheel geen rekening mee houden en mag zich gerust door de eigen creativiteit laten leiden.

- Het stuk is zodanig geschreven dat alle mannelijke en alle vrouwelijke rollen als dubbelrol kunnen worden gespeeld door slechts 1 acteur en 1 actrice. Voor de transformatie is de nodige tijd voorzien door middel van een muzikale onderbreking tussen de verschillende tafereelen.

Om het jongejannen helemaal tot zijn recht te laten komen en tegelijk verwarring te vermijden bij de toeschouwers, is het belangrijk dat elk afzonderlijk personage goed wordt afgelijnd door een soort uniform, een passend accessoire, een typische speelstijl, enz... Tics en stopwoordjes moeten absoluut vermeden worden om de geloofwaardigheid van het stuk te bewaren. Ze zouden trouwens de personages transformeren in typetjes, en dat mag niet de bedoeling zijn. De stijl van de clausen is afgestemd op de persoonlijkheid van het personage.

- Uiteraard kan het stuk ook met 5 acteurs gespeeld worden. Het geslacht en de leeftijd van het Diensthoofd en de Psychiater zijn dan onbelangrijk en worden bepaald door de beschikbare acteurs/actrices.

- Om te suggereren dat de tafereelen zich met een tussenpoos van enkele dagen, weken... afspelen, kunnen de hoofdrolspelers best in elk tafereel een paar andere kleren dragen.

- Bij een eerste lezing kan het tweede tafereel saai en belerend lijken. Een toneelminnend publiek zal de inhoud echter bijzonder interessant vinden. Voorts is het een uitdaging voor de regisseur en de hoofdactrice om de uitvoering zo meeslepend mogelijk te maken.

- De slides die in het 2de tafereel gebruikt worden, zijn beschikbaar in het programma Microsoft Office 2007 als Powerpointpresentatie en worden, samen met de opvoeringsvergunning, bezorgd.

EERSTE TAFEREEL

(Het thuisbureau van Jeannet. Het is valavond. Zij zit nog wat te werken. Haar man komt voorzichtig binnen met een kopje koffie in de hand.

De dialogen kunnen ondersteund worden door de actie van woordenboeken uit de kast te halen, ze er weer in te plaatsen, gegevens op te zoeken in een ordner, enz.)

PAUL: Blijf je nog lang werken, lieverd?

JEANNET: Ach, nog een paar dingetjes verifiëren voor mijn voordracht van morgenavond.

PAUL: Ik breng je een lekker kopje koffie...

JEANNET: Kijk es aan, zeg! Heb je er een suikertje in gedaan?

PAUL: Ja, hoor.

JEANNET: Toch eentje maar? Ik probeer wat te lijnen.

PAUL: Eén suikertje, lieverd. En drie keer geroerd...

JEANNET: Je bent lief.

PAUL: *(spottend)* Jaaa, dat zegt iedereen...

JEANNET: Hehe!

PAUL: Heb je nog veel werk?

JEANNET: Neen hoor, ik ben zo klaar. Alleen mijn geheugen even oprispen voor sommige details. Tja, als je 30 jaar met die dingen bezig bent, dan ken je ze stilaan wel...

PAUL: *(zet het kopje koffie bij haar op tafel)*

JEANNET: Wist jij waar het woord 'kopje' vandaan komt?

PAUL: Hahaha, neen... De herkomst van woorden, dat is jouw vakdomein.

JEANNET: Dat komt van het Middelnederlandse woord 'caput', en dat komt dan weer van het postklassieke Latijns woord 'capita'. En 'capita' is gegroeid uit de Indo-Germaanse woordwortel 'khep'. Dat betekent 'kuif'. De indianen hebben er het woord 'scalp' van afgeleid.

PAUL: Maar wat heeft een hoofd nu met een kopje koffie te maken?

JEANNET: Met die koffie, niets. Maar in het oude Romaans vinden we het woordje 'cuppa' voor 'hersenspan'. De hersenspan van apen werd door oervolkeren gebruikt om uit te drinken. En zo werd 'cuppa' een synoniem voor 'drinkbeker'. In het Engels zegt men nog altijd 'a cup' en in het Middelhoogduits is zowel de schedel als een beker 'ein Kopf'. Maar nu we 't er toch over hebben, waarom breng je me eens geen lekker kopje koffie, schat?

PAUL: *(verwonderd)* Heu,... ik zette het hier al vlak voor je neer...

(Op dit ogenblik gaat het licht minder dan één seconde uit en onmiddellijk weer aan. Het publiek mag het nauwelijks merken)

JEANNET: Ach ja... En heb je er ook al een suikertje in gedaan, schat? Eéntje toch, want ik tracht een beetje te lijnen...

PAUL: Heu, ja,... dat zei ik je toch al?

JEANNET: Ho, dan was ik wat verstrooid... Ik wist het even niet meer... Dat komt ervan als je lange tijd zo geconcentreerd met je neus in de boeken zit.

PAUL: De verstrooide professor, zoals in de film. Of in een stripverhaal. Maar,... hahaha, ik heb die in huis!

JEANNET: En nog wel in levenden lijve!

PAUL: Je zou je eens vaker moeten ontspannen, lieverd. Die volgehouden concentratie is niet goed voor je.

JEANNET: Ontspannen? Zullen we gaan dansen, schat?

PAUL: Hahahaha, worden we persoonlijk? Ik en dansen, neen, dat gaat echt niet samen. Je weet dat ik helemaal geen gevoel voor ritme heb.

JEANNET: Waarom moet je gevoel voor ritme hebben?

PAUL: Om te dansen, natuurlijk?

JEANNET: Dansen? Wie spreekt er nu over dansen? Ik ben nog volop aan 't werken... En bovendien, jij kunt het niet. Je hebt nog nooit met me gedanst.

(Op dit ogenblik gaat het licht minder dan één seconde uit en onmiddellijk weer aan. Het publiek mag het nauwelijks merken)

PAUL: Lieverd, ik meen het. Zolang geconcentreerd blijven, is echt niet goed. Op den duur onthoud je niets meer...

JEANNET: Ach, we zullen het maar een 'seniorenmoment' noemen...

PAUL: Een 'seniorenmoment', hahaha... Ja, dat klinkt alleszins sympathieker dan 'alzheimer-light'.

JEANNET: Wist jij dat de naam Alzheimer, in het Nederlands eigenlijk 'Van den Hoogenhuysen' betekent, schat?

PAUL: Hoog huis? Ik zou eerder denken dat het iets met 'oud' te maken heeft?

JEANNET: Omdat die ziekte vooral bij oudere mensen voorkomt?

PAUL: Neen, niet daarom. Maar 'Alz-' doet toch meteen denken aan 'alt'?

JEANNET: Jazeker, maar oorspronkelijk betekende dat niet 'oud', hoor. Het leeftijdsverschil was gewoon een feit, maar verder onbelangrijk. Iemand die ouder is, stond hoger en gaf leven aan wie jonger was. In het Indo-Europees betekende het woordje 'al': 'voeden' of 'laten groeien'. Dat verbreedde later tot op-voeden. In het Frans vinden we er nog een verwijzing naar, in 'alimentation'. Wie ouder was, stond dus een trapje hoger in rang.

PAUL: Ik hoor je nu al meer dan 30 jaar de betekenis van woorden uitleggen, en ik sta er nog steeds verbaasd over hoe jij dat toch allemaal kunt onthouden, lieverd. Je lijkt wel een levende encyclopedie.

JEANNET: Ach, mijn geheugen kleeft vol met post-itjes. Op elk briefje staat een woord. Ze hebben allemaal met elkaar te maken. Soms betekenen ze gewoon hetzelfde, maar dan in een andere taal. Of in een andere tijd. Woorden van vroeger en woorden van nu. Iemand anders zou er nooit aan uit geraken. Maar op zeker ogenblik begin ik dan met al die briefjes te ordenen en in een andere volgorde te kleven. En plotseling wordt de lijn tussen die woorden duidelijk...

PAUL: Hahaha, dat is een mooie uitleg. Je moet alleen nog kunnen onthouden waar al die post-itjes hangen en welk woord erop staat, tja...

JEANNET: Ach, ik onthoud het niet allemaal, hoor. De woorden verklaren zichzelf aan mij. Als ik een woord zie, lijkt het wel alsof het automatisch in deeltjes uit elkaar valt en dan heb je de herkomst ervan vaak zo voor het grijpen.

PAUL: Alz betekent dus oud of hoog. Heim is een woonst. Heim-er is de bezitsvorm. Van een oud of hoog verblijf, dus. 'Van den Hoogenhuysen'. Je moet er maar opkomen! Trouwens, ken jij de voornaam van die dokter, lieverd?

JEANNET: Van welke dokter, schat?

PAUL: Dokter Alzheimer.

JEANNET: Ho, was dat een dokter?

PAUL: Natuurlijk, hij ontdekte toch de ziekte van alzheimer?

JEANNET: En wat is daarmee aan de hand? Is hij overleden?

PAUL: Dat denk ik wel. Ik vroeg alleen of je zijn voornaam kende.

JEANNET: Zijn voornaam... Dokter Alzheimer... Neen, hoe heette hij ook alweer?...

PAUL: Aloïs. Aloïs Alzheimer.

JEANNET: Nou, en?

PAUL: Zie je, zo begint het...

JEANNET: Wat bedoel je, schat?

PAUL: Ach, niets, lieverd. Ik probeerde maar een grapje te maken...

JEANNET: Mijn vakgebied is echt wel heel anders dan het jouwe.

PAUL: Ja, etymologie kan je niet vergelijken met biologie.

(korte stilte)

JEANNET: Hoewel...

PAUL: Hoewel?

JEANNET: Het verschil tussen een woordenboek en een laboratorium is niet zo groot.

PAUL: Neen?

JEANNET: 't Is eigenlijk hetzelfde. Labora betekent werk. Torium is een plaats. Zoals in terri-torium: een plaats op aarde.

PAUL: Of crema-torium... De plaats waar verbrand wordt?

JEANNET: Ja. Een laboratorium is dus een plaats waar gewerkt wordt. En dat doe ik in een woordenboek ook.

PAUL: Biologie is wel nog iets anders dan alleen werken. Het is vooral analyseren, ontleden in deeltjes...

JEANNET: Dat bedoel ik precies, schat. Zoals ik woorden opsplits, toch?

PAUL: Ja, lieverd, als je 't zo bekijkt.

JEANNET: En met al die kleine onderdeeljes leg je dan een onverwachte weg af. Uiteindelijk kom je tot iets wat heel anders lijkt, maar toch hetzelfde is.

PAUL: Precies. Wist je al dat verliefd worden en chocolade eten, eigenlijk hetzelfde is?

JEANNET: Geef mij maar verliefd zijn dan. En samen chocolade eten...

PAUL: Je bent te gulzig, lieverd.

JEANNET: Maar wat is de link?

PAUL: Dopamine.

JEANNET: Dopamine?

PAUL: Ja, een neurotransmitter. Het beloningshormoon, zegt men ook. Het wordt vrijgemaakt in de basale ganglia en naar de voorhoofdkwab van de hersenen getransporteerd. Verliefdheid zorgt voor een grotere dopamineproductie, waardoor we ons zo vrolijk voelen. Maar ook chocolade bevat een behoorlijke dosis dopamine. Als je op een dag een dipje hebt, volstaat een stuk chocolade om je weer helemaal top te voelen!

JEANNET: Had je nu al een suikertje in de koffie gedaan, schat?

(Op dit ogenblik gaat het licht opnieuw minder dan één seconde uit en onmiddellijk weer aan. Het publiek mag het nauwelijks merken. Wie het toch zou opgefallen zijn, moet het kunnen wijten aan een eventuele technische storing)

PAUL: *(tongue in cheek)* Koffie? Welke koffie, lieverd?

JEANNET: Welke koffie? Hier, deze koffie! Je bracht me zelf dit kopje, schat.

PAUL: Ho ja? Bracht ik jou een kopje koffie?

JEANNET: Komaan! Je meent het! Maak me nu niet wijs dat je echt vergeten bent dat je me koffie bracht!

PAUL: Ja, nu je 't zegt... Met één suikertje... Je bent aan 't lijnen, niet?

JEANNET: Wat doe je toch raar, schat?

PAUL: Neen, hoor! (*Lachend*) Maar je vroeg me al twee keer eerder of er suiker in die koffie was.

JEANNET: Ho, vroeg ik dat echt?

(Licht uit, muzikaal intermezzo en einde van het eerste tafereel)

TWEEDE TAFEREEL

(De zaal is in dit tafereel de aula van een universiteit. De toeschouwers vormen de deelnemers aan een seminar over etymologie. De voorzitter van het Genootschap voor Taal- en Letterkunde treedt naarvoren om de deelnemers welkom te heten en de spreker voor te stellen)

VOORZITTER: *(bombastisch en redelijk zelfingenomen)* Zeer geachte dames en heren, beste deelnemers aan dit belangrijke seminar, gewaardeerde vergadering,...

Het is voor mij, als voorzitter van het Genootschap voor Taal- en Letterkunde, niet alleen een grote eer, maar tevens een uitzonderlijk genoegen om u allen welkom te heten. In tegenstelling tot wat de meesten onder u misschien verwachten, hebben wij vandaag evenwel geen spreker.

Neen, wij hebben een... spreekster! De causeur van vandaag is immers niemand minder dan een vrouw, namelijk de internationaal hoog geprezen professor in de Taal- en Letterkunde, professor doctor Jeannet Terwilligen-Proost.

Dames en heren, de Engelse taal telt niet minder dan 620.000 verschillende woorden. Er is niemand die al deze woorden kent. De grote schrijver Shakespeare gebruikte er in al zijn geschriften slechts 23.500 van. Dat is minder dan 4 procent van de Engelse taalrijkdom! In Amerikaanse telefoongesprekken worden slechts 95 verschillende woorden gebruikt. Over 't algemeen nemen we aan dat iemand een vreemde taal voldoende beheerst, als hij 300 verschillende woorden kent.

Maar waar komen al die woorden vandaan? Zowel het Engels, Frans, Duits en Nederlands begonnen zich pas te ontwikkelen rond het jaar 800, enkele eeuwen na de val van het Romeinse Rijk. Wij gaan er te gemakkelijk van uit, geachte vergadering, dat onze West-Europese talen alleen gebaseerd zijn op het Latijn en op het Grieks. Maar vergeten we niet dat het Latijn zelf een taalevolutie is, die ontstaan is uit het Faliskisch, een oude taal die momenteel helemaal uitgestorven is.

Immers, het archaische Latijn ontstond pas rond het jaar 575 voor Christus. En zoals we mogen veronderstellen, praten de mensen al langer dan 25 eeuwen. Er waren toen immers ook al vrouwen, hahaha!

Vergeten we niet dat er in onze streken eveneens Keltisch en Gothisch gesproken werd, lang voor de Romeinen het in het Latijn voor het zeggen hadden. Is het dan verwonderlijk, dat de huidige talen misschien daar hun oorsprong vinden?

Professor doctor Jeannet Terwilligen-Proost heeft haar hele academische carrière gewijd aan de etymologische analyse van het vocabularium dat wij elke dag gebruiken. Zij zal ons vandaag wegwijzen in het linguïstieke labyrint dat zich gedurende vele eeuwen gevormd heeft. Dames en heren, ik vraag uw opperste aandacht voor... *(onthaalt haar met applaus)* professor doctor Jeannet Terwilligen-Proost!

(Jeannet komt op en neemt plaats achter de kathedraal. De voorzitter verdwijnt tussen de coulissen. Voor de actrice kan, bij wijze van geheugensteuntje, haar tekst onzichtbaar op het spreekgestoelte liggen. Tegenover het publiek geeft ze evenwel de indruk dat de professor haar voordracht voor de vuist weg houdt, helemaal uit het geheugen, als bewijs dat zij deze materie tenvolle beheerst. Ze doceert niet belerend, maar vertelt boeiend, vol vuur en passie, zodat de toeschouwers aan haar lippen hangen. Als de actrice af en toe twijfelt aan haar monoloog, is dat helemaal niet erg. Zij kan dit dan discreet een plaats geven in het geheel van de plot. Om de toespraak zo levensecht mogelijk uit te beelden en enige bijkomende actie in de enscenering te brengen, kan de causerie ondersteund worden met een powerpointpresentatie. De professor bedient zelf de projectie. De slides hiervoor, zijn als bijlage aan deze brochure toegevoegd en ook ter beschikking in Microsoft Office Powerpoint2007. In de tekst wordt tussen [rechte haakjes] verwezen naar de slide die op dat ogenblik getoond wordt)

JEANNET: **[Slide 1]** Dankuwel, voorzitter, voor deze enthousiaste inleiding en ook van mijn kant, dames en heren, een goedenavond toegewenst.

Zoals de voorzitter al zei, bestaan er in de meeste talen tienduizenden woorden, waarvan we er zo'n 300 courant gebruiken. Woorden leggen doorheen de geschiedenis soms een vreemde weg af. Ze groeien, ze veranderen, ze krijgen een nieuwe betekenis...

De etymologie is de wetenschap die de herkomst van woorden bestudeert.

Vandaag zal ik u niet vervelen met de oorsprong van 300 woorden te ontsluiëren. Ik zal me beperken tot het open stellen van de weg die een woord aflegt in zijn ontwikkeling.

In de oertijd communiceerden de mensen met schrapende keelklanken. Ze gebruikten geen klinkers. Tot op vandaag zijn er talen waarin klinkers nagenoeg onbestaand zijn of een ondergeschikte rol spelen.

Het Arabisch heeft bijvoorbeeld geen klinkers. Mohammed kan net zo goed Mahommat uitgesproken worden. **[Slide 2]** Denken we maar aan de Babylonische koning Nabucco. We kennen hem allemaal uit de opera van Verdi. Zijn volledige naam was Nabuccodonosor. Maar als we lezen over Nebukadnezar, dan gaat het over dezelfde vorst.

In de moderne turbotaal laten we ook gemakkelijk klinkers weg. Denken we maar aan begrippen zoals btw of ocmw. Akkoord, het zijn afkortingen, maar in de loop van jaren zijn ze een zelfstandig begrip geworden.

Wanneer we echter iemand discreet naderbij willen wenken, dan zeggen we 'Pssst'; of om tot stilte aan te manen 'Stttt'. Dat zijn toch woorden waarin ook helemaal geen klinker voorkomt?

We kennen eveneens de herfst. 'Herfst' is een woord met 6 letters en slechts 1 klinker. Hoogstwaarschijnlijk was die klinker er in het prille begin zelfs niet eens en sprak men uitsluitend over 'hrfst'.

Woorden zonder klinkers zijn echter moeilijk uit te spreken. Daarom gebruikte men harde en zachte medeklinkers.

De zachte waren eigenlijk de klinkers onder de medeklinkers, het glijmiddel. Zij verbonden de andere aan elkaar. Vooral de v of de w of de f, de r en de s maakten het mogelijk om veel medeklinkers na elkaar, toch uit te spreken. Onze 'herfst' is er alweer een voorbeeld van.

Zonder die verbindingsmedeklinkers moesten ze de andere medeklinkers langer laten klinken en konden ze niet meer op het puntje van de tong worden uitgesproken. We zeggen immers niet 'btw', maar bee-tee-wee.

Zo ontstonden de klinkers. Eerst was er één klinker, maar naargelang de streek klonk die al eens anders. **[Slide 3]** Ons 'zout' is in het Noors, het Zweeds en het Engels 'salt', 'sale' in het Italiaans, 'sal' in het Spaans, 'Salz' in het Duits, 'sůl' in het Tsjechisch, en 'sel' in het Frans.

In deze negen talen gebruiken we telkens hetzelfde woord, maar met een klankverschuiving.

[Slide 4] Hetzelfde stellen we vast bij het begrip 'koud', dat in het Engels 'cold' is en in het Duits 'kalt'.

Ook de medeklinkers konden in de volksmond 'afslijten'. Een p werd gemakkelijk een f of een v.

Daardoor werd 'kalt' in het Frans 'froid'.

In het oud-Indogermaans bestond het woord 'pd', zonder klinker.

[Slide 5] Het werd wellicht 'peed' uitgesproken. Dit woord betekende 'voet'. In het Frans spreekt men van 'pied', in het Sanskriet van 'pádah', in het Latijn 'pes'. Het Nederlands kende eerst het woord 'poot', later werd dat 'voet'. De Engelsen namen het over als 'foot' en de Duitsers noemden het 'Fuss'. Deze tien woorden zijn, op een klankverschuiving na, identiek.

[Slide 6] Het is opvallend dat in grote gebieden van Europa, bijvoorbeeld de s-klank bij het begin van een woord, is blijven bestaan, maar dat vooral in zuiderse landen die s-klank vervangen werd door 'é'.

Zo spelen wij 'schaak', maar de Fransen spelen 'échec'. Wij eten 'spinazie', de Engelsen smullen van 'spinach' en de Duitsers 'Spinat', maar de Fransen eten 'épinard' en de Spanjaarden 'espinacas'.

In het Nederlands, het Engels, het Duits en het Italiaans gaan we respectievelijk 'naar school', 'to school', 'nach der Schule' en 'a la scuola', maar Franse leerlingen bezoeken 'l'école' en Spaanse kinderen leren in 'l'escuela'.

De geschiedenis heeft niet alleen woorden laten groeien, maar ook doen inkrimpen. **[Slide 7]** Door haplogie werden letters en soms hele lettergrepen weggelaten.

We zeggen al lang niet meer 'broeder', maar hebben het woord afgekort tot 'broer'.

Mijn man werkt als bioloog niet meer in een laboratorium, een plaats waar 'gewerkt' wordt dus - van het Latijnse werkwoord 'laborare'. 'Van 'labora' komt ook ons woord 'labeur' vandaan.

Neen, mijn man heeft geen laboratorium meer, alleen nog maar een labo, of nog minder: slechts een lab.

Voor boeken gaan we niet meer naar de bibliotheek, maar naar de bib. En een Engelse kinderkoets was 'a perambulator', maar wie kent dat woord nog sinds zuigelingen gewoon in 'a pram' worden gelegd?

Er bestaat nog een mooi voorbeeld van haplogogie. **[Slide 8]** Ik moet even denken wat het alweer was... Een gekend woord, eentje dat we bijna dagelijks gebruiken... (*Op dit ogenblik gaat het licht één seconde uit en onmiddellijk weer aan*) Ik zou het duizend keer zeggen, 't ligt op het puntje van mijn tong... (*Het licht knippert weer*) Het spijt me, ik kom er even niet op... U begrijpt wel wat ik bedoel, dames en heren.

Ik wou met u vooral even doorheen de geschiedenis van het woord 'vader' kuieren.

[Slide 9] Het belangrijkste woord dat de oermens gebruikte, was 'pj'. Waarschijnlijk werd het als 'poj' uitgesproken. Poj betekende beschermen, beschutten, behoeden.

Het leven van de oermens bestond uit permanent gevaar. Niets, maar dan ook niets, was zeker. Niet zijn leven, niet zijn overleven, niet zijn voortplanting.

Iemand die voor bescherming zorgde, iets dat beschutting bood, genoot het hoogste aanzien. Beschermen, beschutten of behoeden werden zo breed mogelijk geïnterpreteerd. Ook op jacht gaan, vissen en borstvoeding geven, behoorden daarbij. Water bood bescherming tegen uitdroging, voedsel tegen verhongering, seksualiteit tegen het uitsterven van de soort. Beschermen, het leven schenken en op welke wijze ook, in stand houden, waren bijna synoniemen.

[Slide 10] In het Indo-Europees evolueerde het woordje 'poj' tot 'ptr'. De klinker verdween eruit. Later werd het omwille van de vlotheid uitgesproken als 'pteer'. Ofwel kregen de drie medeklinkers elk een nadruk: pee-tee-er. Zoals wij niet 'btw' zeggen, maar 'bee-tee-wee'. In 'pee-tee-er' horen we nu al het woord 'peter'.

De Oude Grieken namen het over en maakten er 'patèr' van, met een korte a en de klemtoon op de laatste lettergreep. In het archaische Latijn verschoof de klemtoon naar de eerste lettergreep: 'páter'. Het is pas in het klassieke en het neoklassieke Latijn dat de eerste klinker langer wordt uitgesproken: 'pa-ter'.

'Pater' is dus de levengever, de voortzetter van de soort en de beschermer van de familie.

[Slide 11] Als we nu even vergelijken met de andere talen, dan ontdekken we 'padre' in het Italiaans en in het Spaans, 'pai' in het Portugees, 'apa' in het Hongaars en 'père' in het Frans.

Alleen in het Frans heeft zich een klankverschuiving voorgedaan, maar die verdwijnt al meteen in de afleidingen, want het 'vaderland' heet voor de Fransen toch wel 'patrie', de eigendom van vader is zijn 'patrimonium', en de stichters van een stad waren de 'vaders van die gemeenschap', de 'patriciërs'. Een landsman is een 'patriot' en de schutsman van gilden of ambachten was net zoals een beschermheilige, een 'patroon'.

De Grieken noemen de kerkvader 'pápas', in het Latijn klinkt het 'papa', in het Frans en in het Engels 'pope', in het Duits 'Papst' en in het Nederlands 'paus'.

[Slide 12] Maar voor een familievader merken we in de Germaanse talen plotseling nog een andere klankverschuiving in hetzelfde woord, namelijk van de beginletter 'p' naar 'v' of 'f'.

Daardoor spreken we in het Engels over 'father', in het Zweeds en het Noors over 'far', in het Duits 'Vater' en in het Nederlands 'vader'.

Erg consequent zijn we er echter niet in, want 'vaderlijk' noemen we nog altijd 'patriarchaal'.

Zoals u kunt zien, dames en heren... *(kijkt achterom en merkt dat er niets op de slide staat)* Zoals u dus kunt zien... Of niet zien...

Nu zou moeten de slide komen van een ander mooi voorbeeld van klankverschuiving en van haplogogie... Maar die komt er niet...

(kijkt naar de laptop voor haar alsof ze hem voor het eerst ziet)

Waarvoor dienen al die knopjes hier eigenlijk? *(Het licht knippert even aan en uit, plotseling verschijnt [Slide 13])* He, dus toch!

Ik wou verwijzen naar de stad Napels. Griekse kolonisten stichtten de derde grootste stad van Italië in de achtste eeuw voor Christus.

Met het Griekse woord 'pólis' voor 'stad' en 'néa' voor 'nieuw' noemden ze hun nieuwe stad 'Neapolis'.

Zowel door

klankverschuiving als door het inslikken van letters, klonk dat op de duur als 'Napoli'. In het Nederlands zijn we nog een stap verder

gegaan. 'Napoli' hebben we ingekort tot 'Napels'.

Je weet wel, Napels zien en dan... Heu, dan... **[Slide 14]** Napels...

(Het licht knippert enkele keren kort na elkaar uit en aan.

Uiteindelijk blijft het flauw branden. Jeannet staart sprakeloos en met haast dode ogen voor zich uit. Dit duurt een volledige halve minuut, wat in het theater beangstigend lang is. De voorzitter komt uiteindelijk verbaasd op.)

VOORZITTER: Professor? (...) Mevrouw de professor?

JEANNET: *(reageert niet)*

VOORZITTER: Professor? Mevrouw Terwilligen?

JEANNET: *(Alsof ze uit een trance komt)* Ja...?

VOORZITTER: *(bezorgd)* Is alles in orde, professor?

JEANNET: In orde, meneer?

VOORZITTER: Ja, professor. Ik vroeg me af...

JEANNET: Ik... Ik... *(het licht knippert nu fel verscheidene keren na elkaar uit en aan)* Ik... weet... het... niet... meer...

(Licht uit, muzikaal intermezzo en einde van het tweede tafereel)

DERDE TAFEREEL

(De woonkamer van Jeannet en Paul. Jeannet zit aan tafel met een huishoudelijk werkje. Paul komt in badjas binnen met een kapstok in de hand, waaraan een druijnat overhemd hangt)

PAUL: Kijk eens hier, lieverd. Dat hemd lekt gewoon... Het is kletsnat!

JEANNET: Wat is er gebeurd? Waar heb je dat hemd vandaan?

PAUL: Ik zocht een schoon overhemd in de kleerkast en kijk wat ik vond. Aan de plooijs te zien, denk ik nochtans dat je het toch gestreken hebt, hoor, maar het is gewoon druijnat!

JEANNET: Hoe kan dat nu?! *(neemt het overhemd over van haar man, bekijkt het grondig en ruikt eraan)* Het stinkt!

PAUL: Duf, wellicht. Van het vocht of zo?

JEANNET: Neen. Het stinkt naar vis...

PAUL: Naar... vis?!

JEANNET: Ja, ruik zelf maar.

PAUL: *(ruikt)* Je hebt gelijk. Het stinkt naar vis.

JEANNET: Weet je zeker dat je dit hemd uit de kleerkast hebt gehaald, schat? Op de slaapkamer kan er niets naar vis ruiken.

PAUL: Natuurlijk weet ik dat zeker, lieverd. Ik kom er net vandaan.

JEANNET: En het hing zo nat in de kast? Het water druijpt er letterlijk af!

PAUL: Ja...

JEANNET: Ik hang toch nooit natte kleren weg. Zelfs niet als ze maar een beetje vochtig zijn.

PAUL: Dat dacht ik toch ook.

JEANNET: Trouwens, als de druppels er nu nog afvallen, dan kan het er nog niet lang hangen. En de voorbije vier dagen heb ik niet eens gestreken of iets weggehangen.

PAUL: Misschien is er een lek?

JEANNET: In de kleerkast? Dat kan niet...

PAUL: Waarom zou dat niet kunnen?

JEANNET: Er loopt toch geen waterleiding door de kleerkast?!

PAUL: Neen, maar misschien lekt het door het plafond tot in de kast. Wie weet...

JEANNET: Zijn je andere kleren dan ook nat?

PAUL: Dat weet ik niet. Heb er eigenlijk niet op gelet. Ik nam gewoon dit hemd eruit en daarna zag ik de druppels op de grond.

JEANNET: Ga dan toch eens kijken, schat!

PAUL: Ja, dat moet ik maar eens doen... *(Hangt de kapstok met het natte overhemd aan een haak en exit)*

JEANNET: *(doet nog even voort met haar huishoudelijk werk, staat dan op en gaat aan het overhemd voelen)* Hij heeft gelijk! Het is echt kletsnat. Je kunt het gewoon uitwringen! Hoe kan dat nu toch? (...) Ach, hij heeft waarschijnlijk het hemd mee naar de badkamer genomen en is daarna pas gaan douchen. De klunzige schat, toch! (...) Maar waarom maakt hij er dan zo'n omhaal rond? We hebben ons toch nooit geschaamd voor elkaar wanneer we foutjes maakten? Dat kan iedereen toch overkomen? Toch? Toch?...

PAUL: *(nog achter de schermen)* Hééé, moet je hier zien! Dat loopt echt alle spuigaten uit. Letterlijk bijna... *(Komt op met één hand achter de rug en in de andere enkele kapstokken met overhemden en zelfs een volledig pak. Alle kleren zijn druipnat)* Het lijkt wel een overstroming in de kleerkast. Al mijn mooie kleren zijn helemaal doorweekt. En ze stinken! Naar vis! Die moeten allemaal naar de stomerij!

JEANNET: Maar wat heb je toch gedaan, schat? Ben je nou al die kleren in de badkamer onder de kraan gaan houden om toch maar je gelijk te halen? Zo'n nat hemd is toch niet het einde van de wereld!

PAUL: Een nat hemd? Een nat hemd! Kijk hier maar eens: alle kleren zijn besmeurd. Het water valt gewoon van de hoedenplank naar beneden in de kleerkast.

JEANNET: Hoe kan dat nu?

PAUL: Hiérdoor! *(Haalt de hand van achter zijn rug en toont een ontdooiend pakje met diepvriesvis)*

JEANNET: Wat heb je daar toch?

PAUL: Vis! Diepgevroren vis! Of beter: ontdooiende diepvriesvis!

JEANNET: Waarom heb jij vis ontdooid?

PAUL: Ik? Ik? Ik heb helemaal geen vis ontdooid! Diepgevroren vis hoort in de diepvriezer te liggen...

JEANNET: Jazeker!

PAUL: ...maar deze lag open en bloot boven op de plank in de kleerkast. En die ligt er volgens mij al enkele dagen.

JEANNET: Dat weet ik natuurlijk niet. Wanneer heb je die daar dan neergelegd, schat?

PAUL: Ik heb die vis daar helemaal niet neergelegd! Ik heb die vis zelfs nooit gezien! Wie doet hier de boodschappen en wie laadt de tassen uit? Ik niet!

JEANNET: Neen, daar heb je gelijk in. Ik doe de boodschappen en ik koop meestal diepvriesvis omdat die veel verser is dan zogenaamde verse vis. Dat zeg jij toch ook altijd. Vis is gezond. Voor de Omega3-vetzuren en de antioxydanten. Maar zo snel ik de tassen heb uitgepakt, gaat die vis bij mij meteen de diepvriezer in. Waarom zou ik nu toch etenswaren in de slaapkamer bewaren?

PAUL: Dat vraag ik me ook af! Ondertussen zijn al mijn mooie kleren wel doortrokken van die vreselijke geur. Er staan bijna schubben op!

JEANNET: Maar schat toch, ik begrijp je echt niet, hoor. Dat natte hemd is toch geen ramp? Waarom kom je er gewoon niet voor uit dat je het per vergissing mee naar de badkamer nam en daar door de douchekop besproeid werd? Goh, al die andere kleren die je daarvoor moest... En dan nog een pakje vis uit de diepvriezer halen en beweren dat je het in de kleerkast vond... Zo'n mise-en-scène... Dat hoeft toch helemaal niet tussen ons?

PAUL: Wat beweert jij nu? Dat ik deze hele, stinkende boel geënceneerd heb om mijn gezicht te redden, terwijl jij zo verstrooid was dat je het verschil niet opmerkte tussen de kleerkast en de diepvriezer?

JEANNET: Maar, schat...

PAUL: Hier! (*Gooit boos de kleren voor haar op de grond en het doosje vis erbovenop*) Breng ze maar naar de stomerij! En loop er per vergissing niet bij de bakker mee binnen!

JEANNET: Ik weet echt niet hoe die vis in de kleerkast terecht is gekomen, schat. Maar laten we nu niet boos worden op elkaar. Niet boos worden. Dat hebben we nog nooit gedaan. Het is ten slotte toch maar een hemd.

PAUL: En een pak!

JEANNET: Een hemd en een pak. Mooi... Erg gekleed, is dat.

PAUL: *(begint de situatie al een beetje te relativieren)* Ja, het hoort eigenlijk ook samen.

(Licht uit, muzikaal intermezzo en einde van het derde tafereel)

VIERDE TAFEREEL

(De wachtkamer in een ziekenhuis. Op het podium staan drie à vier stoelen op een rij naast elkaar. Op één stoel liggen enkele populaire tijdschriften. Aansluitend is de consultatieruimte met tafel en aan weerszijden een stoel. De stoel van het diensthoofd is veel hoger dan die van haar bezoeker. Het suggereert de dominante en de afhankelijke positie van de gesprekspartners.

Paul zit in de wachtkamer en bladert in een tijdschrift. Na enkele ogenblikken komt het vrouwelijke diensthoofd van de Afdeling Dementie binnen en spreekt hem aan. Ze praat zonder omwegen, kordaat en zonder medelijden.)

DIENSTHOOFD: Mijnheer Terwilligen? Paul Terwilligen?

PAUL: Dat ben ik.

DIENSTHOOFD: *(kijkt in haar dossier)* Goed zo. Ik ben het diensthoofd van de Afdeling Dementie. Jij komt voor je echtgenote, mevrouw Jeannet Proost, klopt dat?

PAUL: Heu, ja...

DIENSTHOOFD: Kom maar mee. Ga zitten, asjeblief.

PAUL: Dank...

DIENSTHOOFD: Ik kreeg het dossier van dokter Kneipp, de neuroloog bij wie je vrouw in behandeling is.

PAUL: Ja, ik ken dokter Kneipp. We hadden al enkele gesprekken.

DIENSTHOOFD: Goed zo! Dan kunnen we meteen ter zake komen.

PAUL: Ter zake?

DIENSTHOOFD: Ja, zeker. Ik meen te begrijpen dat het de bedoeling is dat je echtgenote in deze instelling zal worden opgenomen?

PAUL: Dokter Kneipp sprak alleen over een begeleidende behandeling?

DIENSTHOOFD: Ja, een begeleidende behandeling. Maar daarvoor zal ze hier verblijven.

PAUL: Toch niet voor goed, hoop ik? Het is toch de bedoeling dat ze na haar behandeling weer naar...?

DIENSTHOOFD: Heeft de dokter dat gezegd, meneer Terwilligen?

PAUL: Heu, nee... Ik hoop het alleen maar.

DIENSTHOOFD: Goed zo, als de dokter dat niet gezegd heeft, dan is het niet zo. Meneer Terwilligen,... Ik lees hier dat jij doctor in de Biologie bent? Je doceert aan de universiteit?

PAUL: Ja, mevrouw...

DIENSTHOOFD: Dan neem ik aan dat je op de hoogte bent van de werking van de hersenen?

PAUL: Het is niet helemaal mijn vakdomein, maar...

DIENSTHOOFD: Goed zo. We onderzoeken op dit ogenblik nog twee mogelijkheden. Ofwel lijdt je vrouw aan de ziekte van alzheimer. Je weet wat dat betekent?

PAUL: Dat haar geheugen achteruit gaat?

DIENSTHOOFD: Zo begint het meestal ja. En het evolueert tot een totale dementie.

PAUL: Ofwel? Je zei dat er twee mogelijkheden zijn?

DIENSTHOOFD: Ofwel heeft je vrouw een progressieve supranucleaire paralyse. Dat is een totaal andere hersenaandoening, maar er komt ook geheugenverlies aan te pas. Onder méér geheugenverlies.

PAUL: Wat is het verschil, mevrouw?

DIENSTHOOFD: Het verschil is, dat bij alzheimer de zenuwcellen die dopamine produceren, afsterven. Door dopamine toe te dienen, kunnen we de gevolgen afremmen en beperken. Het is alleen zoeken naar de juiste dosis. Die is voor elke patiënt anders.

PAUL: En bij... bij dat andere?

DIENSTHOOFD: Dat is veel erger. Daar sterven de cellen waarop dopamine een effect heeft. Kunstmatig toedienen of stimuleren van dopamine, helpt dus niet meer.

PAUL: En voor mijn vrouw?

DIENSTHOOFD: Voor jouw vrouw? Hetzelfde als voor elke andere vrouw, meneer Terwilligen. Er worden geen uitzonderingen gemaakt. Alzheimer is een langzaam proces van dementeren. PSP heeft niets met de ziekte van alzheimer te maken, maar leunt nauwer aan bij Parkinson. De patiënt heeft ook veel meer ongemakken.

PAUL: Buiten geheugenverlies?

DIENSTHOOFD: Ho ja! Het zicht gaat snel achteruit, er treden heftige evenwichtsstoornissen op, bewegen wordt moeilijker... Na twee jaar is het goed mogelijk dat ze verlamingsverschijnselen vertoont en niet meer mobiel zal zijn. Dan is ze aangewezen op een rolstoel.

PAUL: De evolutie gaat dus veel sneller? En de prognose?

DIENSTHOOFD: De levensverwachting ligt tussen 2 en 14 jaar. Gemiddeld leven patiënten met PSP nog zo'n zes jaar nadat de eerste tekenen werden vastgesteld.

PAUL: Maar het is nog niet zeker, dat...

DIENSTHOOFD: Neen, we onderzoeken het nog. Voorlopig wijst alles op de ziekte van alzheimer, omdat we nauwelijks nevenverschijnselen vaststellen. Maar we blijven het toch onderzoeken, om zeker te zijn.

PAUL: Laat ons even uitgaan van alzheimer, mevrouw. Waar moet ik dan rekening mee houden?

DIENSTHOOFD: Ik vrees dat in het geval van je vrouw, de ziekte al zo ver gevorderd is, dat zij niet meer alleen kan blijven. Ze verliest niet alleen herinneringen, maar vooral haar kortetermijngeheugen faalt te dikwijls. Die diepvriesvis in de kleerkast, is uiteindelijk nog goed afgelopen. Net zo goed had de frituurpan kunnen oververhitten. Je vrouw begint een gevaar voor zichzelf te worden. Voor zichzelf... én voor anderen! Ze heeft een voortdurende controle nodig. Daar kunnen wij hier voor zorgen. Maar we kunnen nog meer doen.

PAUL: Zoals?

DIENSTHOOFD: We bieden in de eerste plaats een structuur. Een vast dag- en nachtritme. We oefenen ook elke voormiddag met de patiënten. Zowel het geheugen, als bepaalde handelingen. Het is belangrijk dat onze patiënten in goede conditie blijven. We bouwen veel herhalingen in. Dat geeft hen een gevoel van veiligheid. Een vertrouwde omgeving, vertrouwde gezichten en een grote regelmaat.

PAUL: Kan ik zelf iets voor haar doen, mevrouw?

DIENSTHOOFD: We vragen aan de familie om zo vaak mogelijk op bezoek te komen, zodat de patiënt hen niet kan vergeten. Het is ook pijnlijk voor een bezoeker, als hij niet herkend wordt...

PAUL: Als ik weet hoe het komt, dan kan ik daar wel begrip voor opbrengen. Denk ik...

DIENSTHOOFD: Goed zo! Eens een patiënt hier definitief opgenomen wordt, beleggen we een ontmoeting met de naaste familie om de toestand te bespreken. We leggen dan uit in welk stadium de patiënt zich bevindt en vooral hoe hij dat zelf ervaart...

PAUL: Zij...

DIENSTHOOFD: Wat zeg je?

PAUL: Zij... Hoe zij dat zelf ervaart...

DIENSTHOOFD: Ja, dat zei ik dus.

PAUL: Je zei 'hij'. Maar het is 'zij'. Het gaat over mijn vrouw...

DIENSTHOOFD: Jaja. Zij, dus.

PAUL: Is zij zich van haar toestand bewust?

DIENSTHOOFD: In het begin wel. Ze zal merken dat ze belangrijke dingen vergeet en beseffen wat er aan de hand is. Maar dat stadium gaat snel voorbij. In de tweede fase komen er vlagen. Vlagen van herkenning en van vervreemding.

PAUL: En die vlagen... Die beseft ze ook?

DIENSTHOOFD: Meestal niet. Als ze een vlaag van herkenning heeft, vindt ze dat heel normaal. Komt ze onmiddellijk daarop in haar andere wereld terecht, dan is ze de vorige vergeten.

PAUL: Schakelt ze dan zo snel om?

DIENSTHOOFD: Soms kan ze in de eerste helft van een zin nog zeer treffende dingen zeggen, en onmiddellijk overgaan op iets wat totaal ongerijmd klinkt.

PAUL: Ow!...

DIENSTHOOFD: Voor bezoekers is het belangrijk dat ze met twee zaken rekening houden. Ten eerste raden we ten stelligste af om vragen te stellen. Ze kunnen beter zelf de antwoorden geven.

PAUL: Hoe bedoel je dat, mevrouw?

DIENSTHOOFD: Precies zoals ik het zeg. Als je binnenkomt, dan vraag je bijvoorbeeld niet: 'Weet je wie ik ben?', want de kans is groot dat ze 't op dat ogenblik niet meer weet. Je zegt gewoon: 'Hello, hier is je man'.

PAUL: En waarom mag ik niet vragen of ze me herkent?

DIENSTHOOFD: Zeker in de beginfase, kunnen vragen zeer confronterend zijn. Ze beseffen telkens opnieuw dat ze het antwoord niet meer weten. Hun frustratie wordt dan steeds groter. Dat kan zelfs leiden tot een zeker agressief gedrag.

PAUL: Maar ze begrijpt mijn vragen toch?

DIENSTHOOFD: Ze hoort ze. Ze komen wel bij haar binnen, maar ze dringen niet door tot haar begripsvermogen. Te veel vragen kunnen haar totaal in verwarring brengen. Net zoals een opsomming van verschillende instructies tegelijk. Je kunt haar vragen om op te staan, en daarna om ergens naartoe te gaan. En als ze daar is, om iets te nemen. Eens ze dat in handen heeft, kan je haar vragen om het mee te brengen. Maar als je al die opdrachten in één keer zou formuleren, dan geraakt ze in paniek. Leer geduld hebben, professor. Geduld en aanvaarding. Ga nooit een machtsstrijd met haar aan. Accepteer dat zij altijd gelijk heeft, want dat heeft ze ook. Vanuit haar standpunt...

PAUL: Zou vragen stellen haar geheugen dan niet kunnen stimuleren?

DIENSTHOOFD: Zo werkt het niet. Bij alzheimerpatiënten is een falend geheugen geen gebrek aan training, maar een technisch mankement in de hersenen. Zenuwuiteinden die afgestorven zijn, groeien niet opnieuw aan door eens stevig na te denken.

PAUL: Geen vragen stellen... Maar als ik nu iets wil weten van haar?

DIENSTHOOFD: Dat vertelt ze je wel uit zichzelf.

PAUL: En als ze dat niet doet? Of niet weet wat ik wou vragen?

DIENSTHOOFD: Dan vindt ze het niet belangrijk.

PAUL: Heu,... maar ik misschien wel?

DIENSTHOOFD: Dat is het tweede wat bezoekers moeten leren.

PAUL: Het tweede? En dat is...?

DIENSTHOOFD: Dat wij niets meer te vinden hebben, meneer. Onze patiënten leven in hun eigen werkelijkheid. Zonder de ballast die ze vergeten zijn; opnieuw samengesteld uit de flarden die nog in hun geheugen zitten. Zij vinden andere dingen belangrijk, dan wij. Het is hun wereld. En die gaat ons niets aan.

PAUL: Maar ze is mijn vrouw!

DIENSTHOOFD: Niet meer, professor, niet meer. Zij is nu Jeannet Proost. En zij zal jou toelaten in haar wereld, op het ogenblik dat zij dat wil. En als jij daar klaar voor bent. Tot zolang blijf je erbuiten.

PAUL: Ik wil dat niet!

DIENSTHOOFD: Mijnheer Proo..., heu, Terwilligen! Het is geen kwestie meer van willen of van afspraken maken. Zij bepaalt voortaan de regels. Wij moeten ons aanpassen. (...) Ik weet uit ervaring dat dit een hele schok is voor haar naasten, maar het is de enige weg. Het duurt ongeveer drie maanden voor iemand leert van spontaan om te gaan met een alzheimerpatiënt. Maar geloof me, het lukt beter dan je nu denkt.

PAUL: Is er dan geen enkel middel om... Kan ik dan niet op de een of andere manier...

DIENSTHOOFD: Neen, meneer Terwilligen. Het zou onverstandig zijn, je te verzetten. Het zou nog onverstandiger zijn, tegen haar in te gaan of haar trachten te corrigeren. Probeer haar te volgen in wat ze zegt. Ga mee in haar verhaal. Voor haar is het de werkelijkheid. H^àar werkelijkheid. Jij zult het gevoel hebben dat je mee fantaseert, maar zij ervaart het niet zo.

PAUL: Het klinkt allemaal zo absurd!

DIENSTHOOFD: Met de ziekte van alzheimer komen we bij de kern van ons bestaan, professor. Bij de essentie van het leven. Het enige wat we echt moeten doen: genieten! Alzheimerpatiënten kunnen mateloos genieten. Hun wereld is alleen roze gekleurd. Waarom zouden we daar proberen in te breken met onze problemen?

PAUL: Ik... ik...

DIENSTHOOFD: *(staat op en gaat tot bij Paul)* Kom met me mee, professor. Ik zal je iets laten zien... *(Ze leidt hem tot bij een venster dat uitzicht geeft op een zaal waar dementerende patiënten bij elkaar zitten. Naargelang de interpretatie van de regisseur, kan dit venster zich natuurlijk ook in de vierde wand bevinden, zodat er frontaal tegenover de toeschouwers gespeeld wordt)* Ga gerust in het midden staan, meneer. Ze kunnen je niet zien.

PAUL: Spiegelglas?

DIENSTHOOFD: De ruit niet, neen. Hun ógen zijn van spiegelglas. Waar ze ook kijken, ze kijken altijd bij zichzelf naar binnen.

PAUL: Hm...

DIENSTHOOFD: Al deze mensen zijn al in een redelijk ver gevorderd stadium van dementie. Op het eerste gezicht zou je

denken dat ze totaal afwezig zijn. Dat is niet zo. Ze zijn zich niet bewust van hun toestand of van de wereld waarmee wij hen omringen, maar ze zijn zich zeer bewust van hun eigen wereld. En zeg nu zelf, zie jij ongelukkige mensen, meneer?

PAUL: Ik, heu... ik zie... ik zie... 'planten'!

DIENSTHOOFD: Dat is wel heel oneerbiedig! Omdat ze niet overactief zijn en omdat ze niet op jou reageren, zijn het daarom nog geen planten, professor! Ze zijn overgegaan naar een ander bewustzijn. Kijk naar die mevrouw daar, ja, die met de pop in haar handen.

PAUL: Ze beweegt nauwelijks,...

DIENSTHOOFD: ...en ze zegt geen woord. Maar als je haar pop afneemt, dan barst ze uit in woede. Die mevrouw is in haar leven ooit één keertje zwanger geweest. Bij de bevalling ging het fout. Haar kindje stierf en zij kreeg een hevige bloeding. Daarna mocht ze nooit meer zwanger worden, op gevaar van haar eigen leven.

PAUL: Werd ze krankzinnig van verdriet?

DIENSTHOOFD: Ze is niet krankzinnig, maar dement.

PAUL: En niet ten gevolge van...?

DIENSTHOOFD: Neen, ze verwerkte haar verdriet schijnbaar goed. Ze schoolde zich om van informaticus naar kleuterleidster. Zo had ze elke dag kinderen om zich heen. Toen ze met pensioen ging, begon ze poppen te maken. Dat waren haar nieuwe kinderen. Op een bepaald moment begon ze te dementeren. Ze kwam hier bij ons wonen. Die ene pop bracht ze mee. Die kon ze niet achterlaten. Vandaag is ze gelukkig. Echt waar,...

PAUL: Ze is schijnbaar alles vergeten, maar van het kindje, dat weet ze dus nog?...

DIENSTHOOFD: Ik denk het niet. Ook die herinnering is ondertussen al weg.

PAUL: Waarom hecht ze dan zo aan die pop?

DIENSTHOOFD: Ze heeft haar verdriet bewaard...

PAUL: Een 'bewaard' verdriet?

DIENSTHOOFD: Heb je nooit gehoord, meneer, dat kinderen op school soms vallen, hun knietjes ernstig schaven, maar direct weer opstaan en voortspelen? Pas als ze 's avonds thuiskomen en het verhaal in geuren en kleuren vertellen, beginnen ze

hartverscheurend te wenen van de pijn die ze al lang niet meer voelen.

PAUL: Ik heb geen kinderen, mevrouw...

DIENSTHOOFD: Goed zo! Dat maakt geen verschil. Ik wil alleen zeggen, dat kinderen hun verdriet bewaren tot er iemand aandacht voor heeft. De mensen die je daar ziet, hebben dat ook gedaan. Die mevrouw met de pop is heel haar leven actief geweest, vrolijk en optimistisch. Niemand verwachtte van haar verdriet. En ze werd er zelf ook een beetje gelukkiger door. Maar hier heeft ze tijd om te treuren. En wij zijn er om haar te begrijpen... Ze heeft gewacht.

PAUL: Gewacht om verdrietig te zijn?

DIENSTHOOFD: Het is een gesublimeerd verdriet. Het zit ingekapseld. Verdriet met een gouden randje, om zo te zeggen. Zolang ze haar pop vasthoudt, kan ze het aan.

PAUL: Je merkt niets aan haar...

DIENSTHOOFD: Moet dat dan? Mensen verbergen wel vaker hun verdriet. Dementerenden houden ook soms hun geluk voor zichzelf. Maar dan weer niet altijd. Zie nu naar die mevrouw, daar.

PAUL: Daar?

DIENSTHOOFD: Neen, ernaast. De mevrouw die met een speciale riem op haar stoel gefixeerd zit.

PAUL: Vastgebonden, nog wel!

DIENSTHOOFD: Wij noemen het 'gefixeerd'.

PAUL: Maar het blijft vastgebonden!...

DIENSTHOOFD: We kunnen niet anders. Ze is al enkele keren weggelopen en dan vindt ze de weg niet meer terug.

PAUL: Dat is toch onmenselijk?

DIENSTHOOFD: Nee, hoor. Ze zit zeer comfortabel. Op een waterkussen. En onder begeleiding mag ze natuurlijk wel rondlopen.

PAUL: En jij denkt dat ze daarmee gelukkig is?

DIENSTHOOFD: Dat weet ik zeker. Ze doet niets dan zingen. Dag in, dag uit. Allemaal oude liedjes. Van Rina Ketty of van Louis Baret of van Willy Alberti... De meeste had ik zelfs nog nooit eerder gehoord. Als we op dienst komen, dan horen we haar soms al tot in

de kleedkamers. Geloof me, professor, het is leuk om op die manier de werkdag te beginnen!

PAUL: Hm, oude liedjes. Het langetermijngeheugen?

DIENSTHOOFD: Ja, alles is ze vergeten, maar de liedjes niet.

PAUL: Zingt ze nu ook? Ik zie alleen haar hoofd heen en weer wiegen, maar haar lippen...

DIENSTHOOFD: Toch! Maar de liedjes kent ze sinds kort niet zo goed meer. De woorden vallen weg, de melodie ook vaak, maar zingen doet ze nog altijd. Ze heeft muziek in het hart!

PAUL: Wat zingt ze dan?

DIENSTHOOFD: Klanken. Onsamenhangende klanken. Iets van 'Tsjoelalaa, tjoelalaa,...'. Altijd hetzelfde. Maar ze beleeft er zoveel vreugde aan!...

PAUL: (*wijst iemand anders aan*) Die man met zijn rollator, lijkt me nog niet zo dement?

DIENSTHOOFD: Hij heeft helemaal geen familie meer. Hij krijgt ook nooit bezoek.

PAUL: Arme man...

DIENSTHOOFD: In het geheel niet! Hij gaat zelf op bezoek! Op bezoek bij de andere patiënten. Elke namiddag gaat hij op de koffie bij iemand anders. In onze ogen lijkt het een rollenspel, maar voor hen is het echt. Soms kijkt de familie wel eens raar op als hij zich in het gesprek mengt, maar voor hem is dat heel normaal. De familie moet zich maar aanpassen! En dan begint hij te vertellen ...

PAUL: Vertellen? Over vroeger?

DIENSTHOOFD: Dat weet ik niet. Het maakt ook niets uit. Hij vertelt verhalen die hij ter plekke bedenkt. Vaak zijn het onsamenhangende dingen, zonder begin of zonder einde. Maar ze luisteren graag naar hem.

PAUL: Iemand zou ze moeten opschrijven...

DIENSTHOOFD: Die verhalen? Waarom?

PAUL: Om ze te bewaren. Zoals een stil verdriet... Of om door te vertellen.

DIENSTHOOFD: Neen. Het zijn zijn verhalen. Alleen hij kan ze vertellen. Ze zijn ook alleen maar waardevol op dat ene moment. Daarna zijn ze weg. Zoals een rookpluimpje. En daarbij, hij verzint

er elke dag wel nieuwe. Of misschien niet... Als hij elke dag hetzelfde verhaal zou vertellen, zouden ze 't misschien niet eens merken...

PAUL: Denk je dat mijn vrouw... binnen een zekere tijd... ook...?

DIENSTHOOFD: Alles hangt van het onderzoek af, meneer. We kennen nog de juiste diagnose niet. Maar ik wil je geen valse hoop geven. Het is goed als je erop voorbereid bent.

PAUL: Dat ze kinds wordt? Zoals... als die...?

DIENSTHOOFD: Jij noemt het kinds worden. Alsof het iets vies is.

PAUL: Niet vies. Wel akelig, vind ik.

DIENSTHOOFD: Wat is er akelig aan, om verheven te worden in een hogere staat van bewustzijn? Deze mensen zijn niet afgetakeld, hoor. Ze hebben ons... zichzelf... heu, hoe zal ik het zeggen,... overstegen! Ze zijn tot de kern gekomen.

PAUL: De kern?

DIENSTHOOFD: Het essentiële doel van het leven, is gelukkig zijn, professor. En dat zijn zij. Allemaal.

PAUL: Gelukkig zijn en toch voor alles afhankelijk? Eten krijgen, drinken vragen, niet meer alleen naar het toilet kunnen gaan... En dan zeg jij dat die mensen gelukkig zijn?

DIENSTHOOFD: Dat zeg ik, ja. Zij hebben alle zorgen achter zich gelaten. Ze kennen geen ambitie meer, geen jaloezie, geen geldproblemen, ze worden optimaal verzorgd met een vaste regelmaat.

PAUL: Precies! Alles wat hen altijd gedreven heeft, zijn ze kwijt.

DIENSTHOOFD: Gelukkig, meneer, gelukkig! Wij denken dat het allemaal moet zoals wij leven. Van hot naar her hollen, steeds meer willen, steeds meer kunnen, steeds meer weten, steeds meer doen... En altijd maar sneller en sneller! Vergeet het, professor! We maken het ons wijs, dat het zo moet. Zij... zij weten beter!

PAUL: Mijn vrouw is altijd gelukkig geweest zoals zij leefde. Haar leerstoel aan de universiteit, haar onderzoeken, haar lezingen. De herkomst van woorden... Dat betekent nu allemaal niets meer voor haar.

DIENSTHOOFD: Heeft het ooit iets betekend, meneer? Of dacht ze dat alleen maar?

PAUL: Mijn vrouw was een hele persoonlijkheid in haar vak!

DIENSTHOOFD: Welk vak?

PAUL: De etymologie. Het opzoeken waar woorden vandaan komen.

DIENSTHOOFD: Ho! En heeft zij daarmee ook het leven van één kind kunnen redden? Heeft zij daarmee ooit één oorlog kunnen beëindigen? Het betekende allemaal niets, professor! Niets!

PAUL: Mevrouw!

DIENSTHOOFD: Maar nu... binnenkort... Misschien beleeft ze het... Als we weten welke ziekte ze heeft, en als die dan verergert... Zij zal het dan begrijpen. Veel beter dan wij het kunnen.

PAUL: Ik... ik...

DIENSTHOOFD: Goed zo! Als je medische vragen hebt, kan je bij dokter Kneipp terecht. Voor algemene vragen, ben ik er altijd. Dat was het voor nu. Veel sterkte, meneer Terwilligen. Het zal een moeilijke tijd worden, maar geloof me, eens je ontdekt hoe gelukkig je vrouw in haar nieuw leven is, zal het ook voor jou een grote troost zijn.

PAUL: Drie maanden duurt het, om er te leren mee omgaan, zei je, mevrouw? *(Mijmerend)* Drie maanden...

(Licht uit, muzikaal intermezzo en einde van het vierde tafereel)

VIJFDE TAFEREEL

(Een patiëntenkamer in het ziekenhuis. Paul brengt zijn vrouw Jeannet naar de inrichting voor dementerenden. Ze betreden haar kamer. Hij draagt een koffertje met haar spulletjes. Jeannet is nog redelijk lucide, met af en toe vlagen van geheugenverlies)

JEANNET: Het ziet er hier niet echt als een ziekenhuis uit, vind je niet?

PAUL: Ja, het is ook geen gewoon ziekenhuis. Het is meer een sanatorium.

JEANNET: Ja, dat zei je al... Sana-torium... Een plaats om gezond te worden.

PAUL: Omdat ze maar één pathologie volgen, kunnen ze 't ook allemaal een beetje aangenamer maken.

JEANNET: Gespecialiseerd in hersenaandoeningen, toch?

PAUL: Ja, lieverd.

JEANNET: De ziekte van parkinson, van alzheimer en zo... (...) Heb ik de ziekte van alzheimer, denk je?

PAUL: Dat weten we nog niet, lieverd. Daarom ben je hier. Om dat te laten onderzoeken.

(Korte stilte)

JEANNET: Hoe lang zou ik hier moeten blijven, schat? Hebben ze daar iets over gezegd?

PAUL: *(ontwijkend)* Zolang het onderzoek duurt... Ze willen zekerheid.

JEANNET: Wat verschil maakt het uit? Straks weet ik het toch niet meer. Gisteren... Of vorige week... Vorig jaar... Straks zal dat allemaal hetzelfde voor me zijn...

PAUL: Het maakt wel degelijk een verschil uit, lieverd. Als ze zekerheid hebben, kunnen ze ook de juiste therapie bepalen. Misschien is het niet eens allemaal zo erg...

JEANNET: Een therapie? Voor alzheimer? Om trager te vergeten? Misschien wil ik dat zelfs helemaal niet. Misschien wil ik zo snel mogelijk vergeten dat ik aan alzheimer lijd.

PAUL: Kom nu, lieverd. Het komt allemaal wel goed...

JEANNET: Goed? Alzheimer komt nooit meer goed, schat. Dat weet je ook wel. Misschien... Misschien... En toch denk ik soms... *(Op dit ogenblik gaat het licht minder dan één seconde uit en onmiddellijk weer aan)* Ik denk soms, dat het niet waar kan zijn. Er zijn nog zoveel dingen die ik weet. Tot in de kleinste details. Alleen vergeet ik af en toe iets... Maar dat overkomt iedereen toch?

PAUL: Ja, lieverd, dat overkomt iedereen. Daarom willen ze hier onderzoeken of het niet gewoon een leeftijdsverschijnsel is. Zoals... zoals bij iedereen!

JEANNET: Je zegt dit maar om me te troosten, maar je weet wel beter.

PAUL: Ik weet nog niets met zekerheid, lieverd. Laten we voorlopig de conclusie van de artsen nog maar even afwachten.

JEANNET: Beloof je dat je altijd eerlijk tegen me zult zijn, schat? Wat er me ook te wachten staat? Eerlijk?

PAUL: Dat waren we toch altijd al, lieverd?

(Korte stilte)

JEANNET: Vroeger, in de middelbare school, toen leerden we een gedicht. Over armoede. Ik denk dat ik het nog helemaal ken...

PAUL: Zie je wel, lieverd! Dan kan het onderzoek nog best meevallen...

JEANNET: *(begint te declameren, zonder acht te slaan op haar man)*

“'k Heb honger naar een lied
in dit huis van eenzaam wezen,
waar 'k nog in geen blik mocht lezen
dat een mens me gaarne ziet.

't Kloksken tikt melancholiek,
't maakt me monotoon en kranke.
God, ik smacht naar dieper klanken,
'k heb zo'n honger naar muziek

Ach en zo 'k mezelve sus
met een blom of een gebeken,
ziet ge niet mijn lippen smeken
'k heb zo'n honger naar een kus.

Leven dat ik lieven moet.
Leven...kunt ge zo me laten?
Zonder liefde, zonder haten?
'k Heb zo'n honger naar uw gloed”

(Korte stilte)

JEANNET: Zie je wel! Ik ken het nog volledig!

PAUL: Natuurlijk ken je het nog, lieverd!

JEANNET: Het moet al heel oud zijn. Mijn moeder leerde het ook al op school. Het is van Alice Nahon... En die stierf nog voor de Tweede Wereldoorlog.

PAUL: Ik leerde het nooit. Maar ik herinner het me wel. Jouw moeder droeg het soms voor. Of toch flarden ervan...

JEANNET: Ja, flarden... Maar ik ken het nog helemaal, schat! Nog helemaal!

(korte stilte)

JEANNET: Ga je van me scheiden, schat?

PAUL: Schei-den?!

JEANNET: Ja, schei-den. Koppels doen dat soms.

PAUL: Maar wij toch niet, lieverd. We hadden het toch altijd goed samen?

JEANNET: Hadden... Als ik echt aan alzheimer lijd... Stel dat ik hier moet blijven... Voorgoed... Dan is alles voorbij, schat...

PAUL: Maar dat is toch nog helemaal niet zo?!

JEANNET: Neen, nog niet... (...) Maar, als...?

PAUL: Waarom zou ik van je scheiden, lieverd?

JEANNET: Omdat... Omdat ik... Wat heb je binnenkort nog aan me? Wat hebben we nog aan elkaar?

PAUL: We zullen elkaar meer dan ooit nodig hebben, lieverd. Als jij dingen vergeet, dan moet ik ze toch in jouw plaats kunnen herinneren?!

JEANNET: Je zegt zo maar wat. Als ik dement ben, dan dump je me hier maar, en begin dan een ander leven. Met een andere vrouw.

PAUL: Lieverd...

JEANNET: Je moet een jonge vrouw uitkiezen, schat. Je bent nog knap. Je hebt een academische titel. Je hebt gevoel voor humor...

Dat spreekt vrouwen aan. En een jonge vrouw, die kan later voor jou zorgen.

PAUL: Hahaha, een jonge vrouw... Die wil me nooit, lieverd. Academische titel, gevoel voor humor... Dat allemaal wel. Maar ik kan niet eens dansen. En tegenwoordig willen al die jonge meiden...

JEANNET: Neen, hoor. Dat denk je maar. Ze kijken naar je op. Dat merk je zelf toch ook wel wanneer je college geeft?

PAUL: Ach, en dan nog. Zo'n jonge vrouw, die loopt van me weg wanneer ik oud en versleten ben. En waar sta ik dan?

JEANNET: Dat doen jonge vrouwen niet, schat. Ze wachten echt wel tot je dood gaat. Voor je erfenis.

PAUL: Ik laat jou niet in de steek, lieverd. In goede en kwade dagen, beloofden we toch?

JEANNET: Ja...

PAUL: Weet je nog...

JEANNET: Ja, dat weet ik nog wel. Dat nog wel...

PAUL: Wel, dan?!

(korte stilte)

JEANNET: Zouden die onderzoeken pijnlijk zijn?

PAUL: Neen, dat weet ik zeker. Misschien een beetje vervelend, dat kan...

JEANNET: Hoe onderzoeken ze zoiets?

PAUL: Ze beginnen met vragen te stellen. Heel veel vragen. Over allerlei kwaaltjes en ongemakken. Of je daar ook last van hebt. Dan kunnen ze al een en ander uitsluiten. Ze laten je ook testen ondergaan. Op een rechte lijn lopen en zo...

JEANNET: Om te zien of ik niet dronken ben?

PAUL: Jaaa,... Precies! Het zou kunnen dat je hersenen in nuchtere toestand dezelfde afwijking vertonen als bij iemand die dronken is.

JEANNET: Jammer... Je lijkt dan dronken en je hebt niet eens iets lekkers geproefd...

PAUL: Dat lekkers drinken we daarna wel, lieverd!

JEANNET: We zullen dat drinken maar beter laten... Door te veel alcohol halveer je je levensduur, zegt men.

PAUL: Dat kan zo zijn, maar ondertussen zie je wel alles dubbel. Dat compenseert...

(Korte stilte)

JEANNET: Ze zullen wellicht een MRI-scan maken.

PAUL: Ongetwijfeld. Maar dat is ook niet pijnlijk. Je moet alleen even je hoofd stilhouden...

JEANNET: Dat zal nog wel lukken.

PAUL: Vergeet niet dat je ondertussen je mondje moet dichthouden, lieverd. En dat kan een ander paar mouwen zijn...

JEANNET: Plaaggeest!

PAUL: *(glimlacht minzaam)*

(korte stilte)

JEANNET: Vreemd... vreemd...

PAUL: Wat is er vreemd, lieverd?

JEANNET: Vreemd... Hoe een mens zo langzaam dood kan gaan...

PAUL: Dood?!

JEANNET: Ja, mensen gaan dood... woord na woord. Tot er geen enkel meer overblijft...

PAUL: Maar jij bent nog lang niet dood, hoor, lieverd!

JEANNET: Neen?

PAUL: Natuurlijk niet! Het leven is meer dan zich alles nog kunnen herinneren.

JEANNET: Wat dan méér?

PAUL: Het moment, bijvoorbeeld. Genieten van het moment zelf. We hebben het verleden niet altijd nodig om gelukkig te zijn.

JEANNET: Weet je... Toen ik de eerste keer stierf... Wanneer was dat weer?...

PAUL: De eerste keer? Maar lieverdje toch,... Je bent nog altijd springlevend!

JEANNET: Neenee... Ik stierf al een keertje... En sindsdien elke dag een woordje meer...

PAUL: Je stierf al een keertje! Hoe komt het dat ik daar dan niets van weet?

JEANNET: Je zult het vergeten zijn.

PAUL: Ha, ja?

JEANNET: Mensen vergeten wel eens dingen... Zo zie je maar...

PAUL: Het komt allemaal wel goed, lieverd. Over een weekje of zo, weten we het resultaat.

JEANNET: Het resultaat?

PAUL: Ja, de uitslag.

JEANNET: Uitslag?

PAUL: Van de testen, lieverd. Van de onderzoeken...

(Op dit ogenblik gaat het licht minder dan één seconde uit en onmiddellijk weer aan)

JEANNET: Welke testen, schat? Ga je iets onderzoeken?... *(Het licht flinkt even uit en weer aan)*

(korte stilte)

PAUL: Zullen we beginnen met je koffertje uit te laden, lieverd?

JEANNET: Ja, schat. Want als ik hier toch een paar dagen moet blijven...

(Het licht gaat langzaam uit, muzikaal intermezzo en einde van het vijfde tafereel)

ZESDE TAFEREEL

(Jeannet zit op haar kamer voor het raam naar buiten te kijken, rustig en berustend met de handen in de schoot. De diagnose alzheimer is ondertussen gesteld. Jeannet is nog vrij helder van geest en zich goed bewust van haar toestand. De psychiater komt binnen)

PSYCHIATER: Mevrouw Terwilligen-Proost? Jeannet Proost?

JEANNET: *(onzelfzeker)* Ik denk het wel...

PSYCHIATER: Dat is goed! Ik ben dokter Kneipp. Ik zal jou Jeannet noemen, als je dat goed vindt?

JEANNET: Ga ik dood, dokter?

PSYCHIATER: Natuurlijk ga je dood!

JEANNET: *(schrikt)* Ow! Snel?

PSYCHIATER: Statistisch gezien ga je dood, ja. Waarom zou alleen jij het eeuwige leven hebben?

JEANNET: Oef! Ik bedoelde...

PSYCHIATER: Of je dood gaat aan je ziekte?

JEANNET: Ja...

PSYCHIATER: Normaal niet.

JEANNET: Sterven mensen dan niet aan de ziekte van alzheimer?

PSYCHIATER: Neen. Bepaalde functies vallen weg omdat de zenuwuiteinden in de hersenen niet altijd meer het juiste contact maken. Meestal is dat het geheugen, dat begint te falen. Maar het is niet omdat je dingen niet meer kunt herinneren, dat je daarom dood gaat.

JEANNET: Men zegt toch dat...

PSYCHIATER: Mensen zeggen soms veel te veel, Jeannet. Ze lezen iets in een populair blaadje, interpreteren het fout, trekken er hun eigen conclusies uit. En zo beginnen indianenverhalen een eigen leven te leiden.

JEANNET: Indianen... Ja, die blijven maar steeds voortleven. Die krijg je er ook niet onder.

PSYCHIATER: Een arts heeft 15 jaar gestudeerd om zich te specialiseren in één bepaalde richting van de pathologie, Jeannet. Dat leer je niet in het vrouwenkransje...

JEANNET: Ik ben ook doctor.

PSYCHIATER: Ha ja?

JEANNET: Ja, ik ben doctor in... in de... *(het licht knippert heel snel uit en weer aan)*, doctor in de... Hoe noem je dat nu weer? Ik zie het woord voor me... Het ligt op het puntje van mijn tong... In de... *(opgelucht en blij)* Ik weet het weer! Doctor in de... *(Het licht blijft nu één seconde uit en gaat onmiddellijk weer aan)* Waaraan gaan mensen zoals ik dan dood, dokter?

PSYCHIATER: Alzheimerpatiënten kunnen bijvoorbeeld overlijden omdat ze vergeten hun medicijnen te nemen. Of ze vergeten dat ze die al genomen hebben, en slikken ze een tweede... zelfs een derde keer. Of ze worden met te weinig aandacht opgevolgd. Kleine kwaaltjes zoals een lichte vorm van incontinentie, worden dan normaal geacht en beschouwd als een gevolg van de ziekte. Terwijl de patiënt misschien een blaasontsteking heeft. Als die dan niet verzorgd wordt, blokkeren de nieren. Soms is het nog dramatischer. Ze vergeten bijvoorbeeld het gasfornuis uit te draaien... *(Geruststellend)* Maar daar hoeft jij allemaal niet bang voor te zijn, Jeannet.

JEANNET: Ben ik nog niet zover, dokter, dat ik dat zou vergeten?

PSYCHIATER: Misschien niet, neen. Maar wij houden het hier allemaal in 't oog voor jou. Je krijgt je medicijnen op tijd en stond. Alles wordt stipt genoteerd. En over het gasfornuis hoeft je hier geen zorgen meer te maken, Jeannet.

JEANNET: Maar als ik het straks allemaal niet meer weet,... Als ik niet meer weet wanneer vroeger was... Als ik niet meer weet dat er ooit een vroeger was ... Als de mist dichter wordt... Zal ik dat dan beseffen, dokter? Zoals ik nu besef dat er me al zoveel dingen ontsnappen.

PSYCHIATER: Waarom is dat belangrijk, Jeannet? De dingen die je niet meer weet, kunnen je geen zorgen meer baren. En als je niet meer weet dat je ze vergat, dan is dat toch ook niet erg?

JEANNET: Nog even, en ik herinner me totaal niets meer...

PSYCHIATER: Zo ver komt het wellicht niet, Jeannet. De ziekte van alzheimer verhindert dat de hersenen nieuwe informatie opslaan. Je beleeft ze wel, maar ze is zo weer weg. Maar wat al in het geheugen zit, blijft er nog lang onaangetast.

JEANNET: Het langetermijngeheugen?

PSYCHIATER: Ja, je zult je verleden niet zo snel helemaal kwijtspelen. Wees blij dat je de leukste dingen het langst blijft onthouden.

JEANNET: Blij? Ja, ik lach er me krom mee ...

PSYCHIATER: Krom, ja... Of schuin? Beschouw je geheugen als een boekenplank die een beetje schuin aan de muur hangt, Jeannet. De boeken die je er het laatst bij plaatste, schuiven er het eerst af. De oudste boeken, blijven het langst staan...

JEANNET: Of zoals post-itjes?

PSYCHIATER: Post-itjes?

JEANNET: Die gele briefjes, die je tegen de wand kleeft. Als een geheugensteuntje. En de laatste komen het eerst los en dwarrelen weg.

PSYCHIATER: Zo kan je 't ook zien, ja. Het principe is hetzelfde.

JEANNET: Weet jij waar het woord dement vandaan komt, dokter?

PSYCHIATER: Neee... Ik houd me meer bezig met de kwaal dan met de naam ervan... Ik weet alleen dat het geheugen achterstevoren wordt uitgegomd.

JEANNET: Ik heb me geïnformeerd, dokter. Ik weet hoe het bij me begon, hoe het evolueerde, wat het nu met me doet en hoe erg het nog kan worden.

PSYCHIATER: Je moet vooral realistisch blijven, Jeannet...

JEANNET: Dat is het juist: de realiteit ontsnapt me voortdurend!

PSYCHIATER: Realistisch blijven in die zin, dat de ziekte van alzheimer een vreselijke ziekte lijkt, en dat is ze ook. Maar ze veroorzaakt geen pijn en geen jeuk. Met een goede begeleiding en de juiste opvang ondervind je er geen echte ongemakken van, je mag alles blijven eten en drinken, en je zult er optimaal van genieten. Bovendien kan je er theoretisch 100 jaar oud mee worden...

JEANNET: Geen... ongemakken?!

PSYCHIATER: Jij zelf, niet zo veel. Het zijn vooral de mensen rondom jou, die zich moeten aanpassen. Voor jou zal je leven na een tijdje heel normaal lijken.

JEANNET: Dat klinkt toch allemaal iets te positief, voor mij. Herinneringen die verdwijnen, het verleden dat uitgegomd wordt,...

PSYCHIATER: Er bestaan medicijnen, Jeannet. Ze genezen niet, maar ze vertragen het proces. Al ben ik voorstander van een andere behandeling. Namelijk attitudetraining. En opnieuw 'leren leven'.

JEANNET: Andere leefgewoonten aannemen?

PSYCHIATER: Zo ongeveer...

JEANNET: Maar wat, als ik die niet kan onthouden? Als ik niet meer weet wat ik moet doen?

PSYCHIATER: Het gaat niet over dingen die je moet doen, maar die je moet aanvaarden, Jeannet. Wij vinden het allemaal normaal dat we herinneringen hebben, dat we kunnen vertellen over wat we meemaakten. Vroeger en onlangs. Maar dat hoéft niet normaal te zijn. Sommige mensen hébben geen verleden. Ze kijken ook niet naar de toekomst. Ze leven in het nu. Elke seconde opnieuw, in een ander nu. Dat is niet erg, het is gewoon anders. 't Is even wennen.

JEANNET: Doen ze dat bewust?

PSYCHIATER: Ze kiezen er niet voor, ze bepalen het niet. Maar ze zijn er zich soms wel van bewust. Dat is juist de grote kunst: het leren aanvaarden.

JEANNET: Wat een beperking!

PSYCHIATER: Dat hoeft het niet te zijn. Alzheimerpatiënten zijn nog volop in staat om van elke seconde te genieten. Ze genieten van aandacht, een glimlach, een zachte aanraking, een fris drankje in de zomer, lekker eten... Eigenlijk genieten ze meer dan andere mensen, omdat hun hele waarneming gefocust is op... dat ene moment, op... genieten! Ze hoeven niets meer in hun hoofd te proppen, ze moeten niet meer trachten iets te onthouden. Hun gedachtekronkels leggen geen verbanden meer. Het leven is veel eenvoudiger voor hen.

JEANNET: Het klinkt goed zoals je dat vertelt, dokter. Ik vraag me alleen af... Ik vraag me af... Hoe...

PSYCHIATER: Ja, Jeannet?

(Op dit ogenblik gaat het licht minder dan één seconde uit en onmiddellijk weer aan)

JEANNET: Alzheimer,... Dat is zoals je haar.

PSYCHIATER: Mijn haar?

JEANNET: Eerst wordt het dunner. En steeds dunner en dunner. Dan valt er al eens eentje uit. (...) Woorden verliezen, is zoals je haar verliezen... In 't begin merk je 't het nauwelijks. Het gebeurt langzaam, onopvallend. Woorden... Haren... 't Is hetzelfde...

PSYCHIATER: Bedoel je, het ene aan de binnenkant, het andere langs de buitenkant?

JEANNET: ...maar het gebeurt steeds vaker. Tot je helemaal kaal bent. En dan denk je dat je dat altijd geweest bent...

PSYCHIATER: Een kale knikker kan ook mooi zijn! En gemakkelijk om te onderhouden! Je kunt je bijvoorbeeld kammen met een stofdoek.

JEANNET: Ja... Je kunt er niet omheen als je al je haren kwijt bent...

PSYCHIATER: Neen, zo is dat.

JEANNET: Kan een man dat toegeven, dat hij helemaal kaal is, denk je?

PSYCHIATER: Ik weet het niet, Jeannet. Ik ben nog niet zo ver, hahaha... Maar wanneer is iemand helemaal kaal? Er zal altijd nog wel hier en daar een sprietje groeien, wellicht?

JEANNET: Ik vraag me af... Beseffen patiënten het, als ze helemaal gek geworden zijn?

(korte stilte)

PSYCHIATER: Maak je maar geen zorgen, Jeannet. Je krijgt hier de beste zorgen. Elke ochtend hebben we een groepssessie om te trainen. We trainen vaardigheden, het geheugen ook. We herhalen bijvoorbeeld voortdurend wat je nog wel weet. Door liedjes te zingen, onder andere. Liedjes, die je nog kent van vroeger. Je zult niet helemaal gek worden, hoor!

JEANNET: Neen, niet helemaal... (...) Alleen maar een beetje?

PSYCHIATER: Een beetje wat?

JEANNET: Een beetje gek?...

PSYCHIATER: Ach, dat zijn we allemaal toch, Jeannet. En voor de meesten is dat juist het leuke aan hun leven!

JEANNET: Leuk... Leuk... Een beetje gek is leuk. Maar het moet toch maar niet al te leuk worden!

(Licht uit, muzikaal intermezzo en einde van het zesde tafereel)

ZEVENDE TAFEREEL

(Een wandelpad in de parktuin van de instelling. Ergens staat een zitbank. Paul brengt Jeannet een bezoek en samen wandelen ze, arm in arm, door de tuin, genietend van de lentezon. Hun gesprek is een afwisseling van momenten van herkenning en van dementie. Jeannet klinkt soms redelijk agressief, uit machteloosheid)

JEANNET: Mooi... Mooi...

PAUL: Ja, 't is hier mooi, he? Als de zon een beetje over het groen schijnt... (...) 'k Ben blij dat je 't mooi vindt.

JEANNET: Doe jij dat allemaal?

PAUL: Wat?

JEANNET: Dat gazon... Wie onderhoudt dat? Moet jij dat allemaal afrijden?

PAUL: Nee, hoor! Dat is voor de tuinman. Als ik hier kom, dan is 't alleen om met jou te gaan wandelen.

JEANNET: Ho! Ben je dan de tuinman?

PAUL: Nee, ik ben Paul. Je man.

JEANNET: Ja,... mijn man. (...) 't Is al lang geleden dat ik 'm nog gezien heb, mijn man. Ik weet niet waar hij is.

PAUL: Ik kom toch bijna elke dag, lieverd?

JEANNET: Elke dag? *(smalend)* Jaaaa, dat zal wel?! 't Is zeker al een jaar geleden!

PAUL: Neen, zo lang kan het niet zijn. Je woont hier nog maar enkele maanden.

JEANNET: Woon ik nu hier?

PAUL: Ja, zeker. En kijk eens hoe mooi het hier is! Al dat groen...

JEANNET: Ja... Hier was ik nog nooit.

PAUL: Neen? Gisteren wandelden we hier toch ook al?... Maar misschien weet je dat niet meer. Dat is niet erg, hoor.

JEANNET: Gisteren? *(Op het randje van boos)* Je bent gek, jij! Gisteren was ik nog in Spanje!

PAUL: Ho ja, ik heb me vergist. Gisteren was je nog in Spanje. In Barcelona, zeker?

JEANNET: Barcelona? Ligt dat in Spanje?

PAUL: Ik denk het wel...

JEANNET: Dat weet ik niet. Ik ben nog nooit in Spanje geweest...

PAUL: Nee...

(korte stilte)

JEANNET: Hoe ben je naar hier gekomen?

PAUL: Heu,... met de auto. Zoals altijd.

JEANNET: Auto?! Meen je dat?

PAUL: Ja, natuurlijk. *(Lachend)* Dacht je dat ik me met de paardenkoets had laten brengen?

JEANNET: Met de auto? Heb jij een auto, dan?

PAUL: Ik heb toch altijd al een auto gehad? Toen we elkaar pas kenden, zei je dat je eerst naar de auto gekeken had, en dan pas naar mij.

JEANNET: Eerst naar de auto? Daar weet ik niets meer van... *(smalend)* Je zegt zomaar wat, denk ik.

PAUL: Ja, lieverd. 't Was maar een grapje...

JEANNET: Een grapje? Nee, die auto van jou... *(droomt weg in het verleden)* Ik weet het nog goed. Mijn zuster had een lief met een grote auto. Met open dak. Die auto. En in de zomer reden ze uit. Ik moest mee van mijn moeder. Om hen in 't oog te houden, hahaha... Ik zat op de achterbank... Zijn blonde haren wapperden in de wind. Die van mijn zus ook. Hij droeg een modieuze zonnebril en de bovenste knoopjes van zijn hemd stonden open. Hij maakte grapjes, maar ik begreep ze nog niet. Mijn zus wel. Die giechelde. Toen legde hij zijn arm achter haar, op de rug van de zetel, en we reden ontspannen door de zomer... Ik was vijftien. En ik dacht: later,... later wil ik ook zo'n lief,... Met ook zo'n auto...

PAUL: Hahahaha... Jouw lief zag er toch wel iets anders uit dan de man van je zus! Maar zo'n auto, ja, die had ik wel. Toch ongeveer...

(korte stilte)

JEANNET: En kan je daarmee rijden?

PAUL: Rijden?

JEANNET: Ja, met die auto.

PAUL: Ja, hoor. Dat lukt wel.

JEANNET: Om met de auto te rijden... Daar moet je toch een rijbewijs voor hebben?

PAUL: Ja.

JEANNET: En heb jij dat dan?

PAUL: Dat heb ik, ja.

JEANNET: *(opgelucht)* Gelukkig...!

(korte stilte)

JEANNET: Waar heb je dat gehaald?

PAUL: Wat gehaald, lieverd?

JEANNET: Je zei dat je een rijbewijs hebt. Hoe kom je aan zoiets?

PAUL: Van bij de politie. Je moet eerst een rijexamen doen. Om te bewijzen dat je wel veilig met een auto kunt rijden. En daarna mag je bij de politie een rijbewijs gaan halen.

JEANNET: Hm.

(korte stilte)

JEANNET: Mijn uitgever.

PAUL: Wat is er met je uitgever, lieverd.

JEANNET: Ik vraag me af wat er met mijn boek gebeurd is.

PAUL: Leende je een boek uit, lieverd?

JEANNET: Neenee, mijn boek. Ik schreef een boek. Een boek over... over...

PAUL: Over etymologie?

JEANNET: Ja,... misschien... Weet ik veel... Waarover schrijft men nu een boek, toch?! Over 't een en 't ander, wellicht...

PAUL: Dat wist ik zelfs niet! Je schreef wel veel papers, en je maakte voortdurend notities... En de voorbereiding van je lezingen... Maar een boek, dat vertelde je me nog niet.

JEANNET: Neen? Jawel, ik weet zeker dat ik het je zei. Ik liet het je zelfs lezen. Weet je dat niet meer?

PAUL: Het zal me even ontgaan zijn. Een boek?...

JEANNET: Mijn uitgever vond het heel interessant. Hij zal het uitgeven. Het had eigenlijk al in de winkel moeten liggen.

PAUL: Ik zal eens rondkijken als ik in de stad ben. Dan koop ik er eentje voor je.

JEANNET: Neenee, je moet met de uitgever bellen. Hij moet eerst de drukproeven bezorgen. En dan breng je ze mee. Kan ik ze hier nakijken. Ik heb hier toch tijd genoeg.

PAUL: Zal ik doen, lieverd...

JEANNET: Zoveel mensen... Hier zijn zoveel mensen... Ik moet hier een lezing houden. Ze zullen straks aan mijn lippen hangen. Maar ik heb het boek nodig om wat op te zoeken.

PAUL: Ja, lieverd. Ik vraag het aan de uitgever. En dan breng ik het mee...

(korte stilte)

JEANNET: Als je straks weggaat...

PAUL: Ho, maar dat is straks pas, hoor. Ik blijf nog wel even bij je!

JEANNET: Maar als je dan weggaat... Dan ga je met de auto?

PAUL: Ja, natuurlijk, lieverd.

JEANNET: Dat is goed... (...) Dan ga ik mee.

PAUL: Ga je mee, lieverd?

JEANNET: Ja, hoor. Ik blijf hier niet. Neem me mee, straks! Ik wil naar huis.

PAUL: Maar je woont nu hier. Je hebt hier een flat, heel gezellig.

JEANNET: Ja, dat weet ik wel. *(Grijpt hem vast, dringt aan)* Maar ik wil naar huis. Ik rijd met je mee.

PAUL: Dat zien we straks nog wel, lieverd.

(korte stilte)

JEANNET: Een auto met chauffeur...

PAUL : Ja...

JEANNET: Ben jij taxichauffeur, meneer?

PAUL: Neen, hoor. Ik ben Paul. Je man.

JEANNET: Mijn man? Ja, nu je 't zegt. Jij lijkt ongelooflijk goed op mijn man. Hij zag er precies hetzelfde uit. (...) Hoe hij er nu uitziet, weet ik natuurlijk niet meer. Ik zie hem nooit...

PAUL: Maar lieverd, toch! Ik bén je man...

JEANNET: Ja... (*Verlangend*) En straks neem je me mee naar huis?

PAUL: (*ontwijkend*) Wil je wat rusten? Kom we gaan daar even op de bank zitten...

(*Gaan naast elkaar op de bank zitten. Paul blijft haar hand vasthouden*)

JEANNET: Ik weet het weer...

PAUL: Dat is goed, lieverd. Zolang we het maar blijven weten...

JEANNET: Ja... (...) Je bent met de wagen, hé?

PAUL: Ja...

JEANNET: En straks rijd je naar huis?

PAUL: Ja... maar straks pas, hoor.

JEANNET: Ja... Jammer. Ik zal niet met je mee kunnen. Vind je 't erg om alleen naar huis te rijden?

PAUL: Neen, lieverd...

JEANNET: (*in een helder moment, ze herkent nu ook haar man weer*) Ik heb hier nog zoveel te doen... Daarom moet ik nog even blijven.

PAUL: Ja, lieverd...

JEANNET: Alzheimer, he?

PAUL: Ja,...

JEANNET: Hoe krijgt een mens nu zoiets?

PAUL: Sleet, lieverd. Sommigen krijgen een hartfalen. Of ze hebben een nieuwe heup nodig. En anderen beginnen dingen te vergeten.

JEANNET: Ja, we kunnen niet alles blijven onthouden... Waarom zouden we? Wat doe je er allemaal mee, met wat je weet?

PAUL: Juist daarom is het niet eens zo erg, lieverd.

JEANNET: Soms vind ik het wel lastig. Je denkt aan iets, je ziet de dingen uit het verleden voor je, je wilt erover praten... En dan, ineens... is alles weer weg. Of je vindt het woord niet om het te benoemen...

PAUL: Ja, dat kan vervelend zijn, lieverd.

JEANNET: Vind jij dat ook erg, schat?

PAUL: Neen. We kennen elkaar al zo lang. Dat ene woord meer of minder, is dan niet belangrijk meer. Als jij het woord niet meer vindt in je geheugen, dan zie ik het wel in je ogen verschijnen, lieverd.

JEANNET: Dat zei je mooi... Ik wou dat ik zoiets moois kon blijven onthouden...

PAUL: Zal ik het voor je opschrijven?

JEANNET: *(met relativerende humor, maar zonder ironie)* Ja, doe dat, schat. Schrijf het voor me op, en laat er meteen een tegeltje van maken voor in de keuken. Dan kan ik het niet vergeten.

PAUL: Hahaha. Ja, een tegeltje... Of een post-itje, is dat ook goed?

JEANNET: *(verdwijnt onopvallend opnieuw in haar stille wereld)*
Een post-itje?

PAUL: Ja, vroeger in je bureau... Je zei dat je geheugen toen vol kleefde met die kleine, gele briefjes. Overal had je één woord opgeschreven.

JEANNET: Je hoeft niet de hele tijd te praten, hoor. Gewoon bij me zitten, naar me kijken, dat is al genoeg... Kom, geef me eens je hand... *(Ze neemt zijn hand in de hare en streelt ze)* Ik ken die hand. Ze lijkt heel erg op die van mijn man... Maar ze ziet er ouder uit. Ouder... Sttt,... Je hoeft niets te zeggen. Ik ben blij als je hier bij me bent. Stil...

PAUL: Ja, lieverd. *(zwijgt)*

(na korte stilte)

JEANNET: Je zegt zo weinig? Is er iets?

PAUL: Neen, lieverd. Ik genoot van de stilte.

JEANNET: Dat mag je wel zeggen! Stilte. Soms is het hier zo stil, dat ik niets meer hoor. Ik ben hier ook helemaal alleen. Vandaar...

PAUL: Zijn er dan geen andere mensen, hier?

JEANNET: Heu, ja... Soms... Hier niet. Ik zie nooit iemand... En toch... 't Zijn allemaal vreemden. Ze praten niet tegen me.

PAUL: Maar je hebt toch al met enkelen kennis gemaakt, lieverd?

JEANNET: (*lichtjes agressief*) Ha, ja? Denk je dat? Met wie dan wel? (...) (*Kalmer*) Hoe zou ik hier nu iemand leren kennen! Het zijn er elke dag anderen... Ik vraag me af waar ze vandaan blijven komen...

PAUL: Je herkent ze misschien niet. Maar dat is niet erg. Wat heb je immers aan oude kennissen, pfff...?!

JEANNET: Oude kennissen... Ik weet het niet... Hoe kan ik dat nu weten?

PAUL: Zullen we stilaan terug wandelen, lieverd?

JEANNET: Ja, dat is goed... Waar gaan we naartoe?

PAUL: Naar binnen. Het is bijna etenstijd.

JEANNET: Ho, maar ik eet hier niet. Ik ga elke dag naar het restaurant.

PAUL: Ja, natuurlijk. Ik zal met je meegaan...

JEANNET: Vandaag eet ik niet meer. Is er genoeg ruimte in de koffer?

PAUL: Ruimte in de koffer?

JEANNET: Je bent toch met de auto? Is er genoeg ruimte in de koffer van de wagen?

PAUL: Heu, ja... Op het reservewiel na, is die leeg...

JEANNET: Gelukkig! Want ik heb nogal wat bagage om in te laden.

PAUL: Ho, ik denk er net aan, lieverd... Die koffer van de auto... Die zit toch nog vol. Ik ben boeken aan 't verhuizen van de universiteit... Allemaal in dozen. Veel dozen...

JEANNET: Ho, is mijn boek erbij? Heeft de uitgever het al bezorgd?

PAUL: Neen, nog niet, lieverd. Ik zal er hem naar vragen.

JEANNET: Mooi... Dan kan je mijn bagage inladen... Die mag niet hier blijven. Ze willen dat niet. Ik heb ze thuis nodig.

PAUL: Natuurlijk, lieverd. Ik neem je koffers mee naar huis...

JEANNET: En mij ook, natuurlijk!

PAUL: Jou ook,... Maar er is nu geen plaats meer in de wagen. Allemaal dozen met boeken, ook op de achterbank, op de voorbank, in de koffer... Ik kom morgen terug, lieverd. En dan kunnen we jouw bagage mee naar huis nemen. Morgen...

JEANNET: Ja, morgen...

PAUL: Laat ons nu stilaan terug wandelen, lieverd...

(Ze staan recht, geven elkaar een arm en wandelen weg)

JEANNET: Kijk eens... Dat is hier allemaal groen... En zo goed onderhouden... Doe jij dat allemaal?

PAUL: Ja, lieverd. Ik doe dat allemaal...

(Licht uit, muzikaal intermezzo en einde van het zevende tafereel)

ACHTSTE TAFEREEL

(Paul komt op bezoek bij zijn vrouw. Haar kamer is leeg. Hij heeft een ingepakt fotoalbum in de hand)

PAUL: *(kijkt rond, tegen zichzelf)* Niemand?... Ze zal nog bij de groep in de oefensessie zijn... Ze komt wel... Als ze nu weer naar haar uitgever vraagt, dan heb ik tenminste een boek voor haar bij. 't Is dan wel een fotoalbum, maar misschien heeft ze daar meer aan... Waarom schreef ze eigenlijk nooit een boek? En waarom denkt ze van wel? Was het misschien haar bedoeling om ooit haar papers en keynotes eens te bundelen, maar kwam het er nooit van? En nu, nu is het te laat... Misschien moet ik dat later maar eens in haar plaats doen? Een boek, over woorden van vroeger. Van vroeger en nu...

(Jeannet komt traag haar kamer binnen gestapt. Ze herkent Paul niet en houdt hem voor een vreemde bezoeker die de kamer wil huren)

JEANNET: Ho, wil jij hier komen wonen?

PAUL: Ik kom alleen maar op bezoek, lieverd.

JEANNET: Het spijt me dat ik er even niet was, meneer, maar ik zal je zo de kamer laten zien. Je wenst toch een rondleiding? Over de huurprijs kunnen we het nog hebben...

PAUL: Neenee, ik wens de kamer niet te...

JEANNET: Geen probleem! Ik zal ze je toch tonen. Ik ga hier namelijk weg, moet je weten. Straks. Mijn man komt met de auto. Dan kan ik met hem meerijden. Dat is nodig ook. Met al die koffers...

PAUL: Maar ik ben je man, lieverd!

JEANNET: Ja, dat weet ik wel,... (...) Blijf je nog even?

PAUL: Natuurlijk blijf ik nog even, lieverd.

JEANNET: Ho, dat is goed! Want iedereen gaat hier direct weg. Ze komen binnen en dan gaan ze weer. Ik heb soms niet eens de gelegenheid om iets te zeggen...

PAUL: Ik ben niet gehaast, lieverd.

JEANNET: Straks komt mijn man ook. Dan kan je eens kennis maken met hem. Hij is een heel interessante man, hoor! Hij weet zoveel. Veel meer dan ik. En hij vindt het vast niet erg, dat je hier bent.

PAUL: Jeannet...

JEANNET: Neenee, het geeft echt niet. Zelfs als ik 'm zou zeggen, dat je mijn vriend bent, dan nog niet. Ik heb veel vrienden. Er is hier een jonge dokter die me regelmatig bezoekt. Hij ziet wat in me, denk ik. Hij is zo knap! Ik laat hem maar doen... En mijn man is helemaal niet jaloers.

PAUL: Neen, dat is hij niet...

(korte stilte)

PAUL: Kijk eens hier, lieverd... Ik bracht een cadeautje voor je mee.

JEANNET: Dat is lief van je. Geef het beneden maar aan de receptie af.

PAUL: Maar het is voor jou, lieverd. Helemaal voor jou alleen.

JEANNET: Heb je chocolaatjes bij?

PAUL: Nee, het zijn geen chocolaatjes.

JEANNET: Jammer. Chocolaatjes zijn goed om verliefd te worden, zei... Heu, wie zei dat ook alweer?

PAUL: Hooo, heb je dat onthouden, lieverd? Ik zei het je ooit. Dat chocolade en verliefd worden, eigenlijk hetzelfde is. Door de dopamine.

JEANNET: Ben jij ooit verliefd geweest, meneer?

PAUL: Ja, hoor. Er is niets mooier dan het gevoel verliefd te zijn...

JEANNET: Ik hoorde het ook al zeggen, ja. Die jonge dokter vindt dat ook. Maar er wordt hier zoveel verteld. Al die mensen... Dan komen ze mijn kamer binnen en ze praten maar over van alles. Tot ik ze vraag om weg te gaan. Anders blijven ze hier gewoon zitten... Dat doe je toch niet in een vreemde kamer, meneer? Wat vind jij?

PAUL: Zal ik je cadeautje uitpakken, lieverd? Dan kunnen we er samen naar kijken.

JEANNET: Leg je pakje daar maar neer, meneer. Ik eet het straks wel op.

PAUL: Maar...

JEANNET: Ja zeker, het is niet erg, hoor!

PAUL: Ik zocht thuis oude foto's op, lieverd... Ze lagen allemaal kriskras door elkaar in een blikken doos.

JEANNET: Foto's?

PAUL: Ja.

JEANNET: Wat moest je met foto's?

PAUL: Ik wou ze ordenen. In een soort tijdlijn. Van vroeger tot nu.

JEANNET: Een tijdlijn?

PAUL: Ja, lieverd. We beginnen bij de oudste foto's en komen zo steeds dichterbij. Willen we er samen eens naar kijken?

JEANNET: *(twijfelt)* Tja, als jij dat wilt... Kijk dan maar. Ik ken die foto's niet...

PAUL: *(gaat naast Jeannet zitten, opent het pakje en haalt er een fotoalbum uit tevoorschijn)* Kijk, dit zijn de oudste foto's die ik nog kon vinden. Ik denk dat je toen nog op de kleuterschool was.

JEANNET: He, dat is gek! Hoe kom je daar aan? Dit is mijn zus!

PAUL: Weet je dat zeker, lieverd? Je zus of... ben jij het zelf?

JEANNET: Neenee, dat is mijn zus. Ze was twee ouder dan ik. *(kijkt verder in het album)* Hier, dat ben ik. Vreemd,... je ziet het verschil nauwelijks. Op die leeftijd geleken we ook erg op elkaar.

PAUL: Hier was je al ouder...

JEANNET: Ja, toen was ik 17. Ik weet het nog goed. Het was aan zee. We mochten voor het eerst alleen weg.

PAUL: Staat je zus hier ook bij?

JEANNET: Natuurlijk niet! Die had toen al een jongen... We gingen met drie vriendinnen naar zee. Dit is Paula, en zij... hoe heette zij nu weer?... Paula en...

PAUL: Annie?

JEANNET: Annie? Ja, Annie...

PAUL: Ze laat je de groeten doen. En over een weekje of zo, komt ze je bezoeken, zei ze. Ik zag haar eergisteren. Van haar kreeg ik die foto, trouwens.

JEANNET: Van Annie?

PAUL: Ja...

JEANNET: Annie... Zij is jong gestorven. Jammer. Het was een briljante studente! Ze had beslist carrière kunnen maken. Rector van de universiteit worden, of zo...

PAUL: (*bladert even door*) Ja, de universiteit. De dag dat je promoveerde...

JEANNET: Dat was een geweldige dag! En kijk eens hoe grappig, wij hadden allemaal dat gekke hoedje op ons hoofd! Precies een taart met zwarte slagroom! En dan dat kwispeltje eraan! 's Avonds gingen we dansen en we droegen het nog. De jongens grepen ernaar en wij trachtten te vluchten. Maar we deden maar alsof, hoor! We hadden het graag genoeg.

PAUL: (*bladert enige pagina's voort*) Zie je nog waar dat was, lieverd?

JEANNET: Nee... nee, dat weet ik niet meer.

PAUL: Kijk eens goed. Wat staat daar in de achtergrond?

JEANNET: Tja, wat staat daar nu? Hoe kan ik dat weten? Een vaas? Een vaas zonder bloemen. Wat voor zin heeft dat nu?!

PAUL: Geen vaas... De Eiffeltoren, lieverd! De Eiffeltoren!

JEANNET: Tja, als jij het zegt! 't Zal dan wel waar zijn, niet?

PAUL: We waren toen samen in Parijs...

JEANNET: Parijs? Wat moest ik in Parijs?

PAUL: Je gaf er een lezing, lieverd. En wij maakten er een verlengd weekend van. De zon scheen, en we wandelden van aan de Place de la Concorde tot aan de Arc de Triomphe.

JEANNET: Dat weet jij nog goed, zeg!

PAUL: Onderweg stond er een fotograaf. Hij vroeg of hij deze foto mocht maken.

JEANNET: En wie was dat dan, die fotograaf?

PAUL: Zomaar een fotograaf. Iemand die daar foto's maakt van de toeristen.

JEANNET: Gek, waarom maakt nu iemand foto's van toeristen?

PAUL: Om ze in een album te kleven, lieverd. En om er vele jaren later nog eens naar te kijken.

JEANNET: Ja...

PAUL: Foto's zijn een goede uitvinding, lieverd. Ze zijn ons extern geheugen. Zo moeten we niet alles zelf onthouden. Het volstaat dat we eens door een album bladeren, en ons hele leven komt terug...

JEANNET: Ja, maar daar heb ik allemaal geen tijd voor, meneer. Ik heb nog zoveel te doen. Wil je nu weggaan, asjeblief? Ik verwacht mijn man. Hij kan elk ogenblik hier zijn. Dan is het niet goed, als jij hier nog bent. Hij is namelijk vreselijk jaloers.

PAUL: Is je man jaloers?

JEANNET: Hij komt me halen, om mee naar huis te gaan.

PAUL: *(sluit het fotoalbum en legt het opzij)* Je man,... ja, lieverd! Naar huis...

JEANNET: Je moet hier maar niet komen wonen, meneer. Het is hier veel te druk. Al dat lawaai is zo storend! Deuren die open en dicht slaan, gerinkel van borden en tassen... Het lijkt wel of elk geluid hier versterkt wordt. En alles klinkt door elkaar... Soms is het om gek van te worden!

PAUL: Dat geloof ik, lieverd.

JEANNET: En dan al dat volk! Er lopen hier zoveel mensen rond, ze komen allemaal binnen en buiten, en ik ken er niemand van. Behalve mijn moeder...

PAUL: Je... moeder?

JEANNET: Ja, mijn moeder is hier ook.

PAUL: Maar is je moeder al niet lang...?

JEANNET: Nee hoor, ik praatte daarstraks nog met haar. Daar stond ze *(ze wijst naar een spiegel)*

PAUL: Daar? Je zag je moeder in de spiegel?

JEANNET: Spiegel? Natuurlijk niet in de spiegel! Ze stond voor het raam.

PAUL: Weet je zeker dat je niet naar jezelf keek, lieverd?

JEANNET: *(Verongelijkt)* Meneer! Ik herinner me echt wel hoe ik er altijd heb uitgezien! Ik ben een jonge vrouw, met lang haar en een frisse huid. De vrouw die daar voor het raam stond, was zeker ouder dan zestig. Ze begon ook al grijs te worden. Ze geleeek erg op

me. Ik weet zeker dat het mijn moeder was. Ze zei het trouwens zelf.

PAUL: Zei ze dat?

JEANNET: Ja, ik vroeg het haar en ze knikte...

PAUL: Ik geloof je, lieverd. Je herkende je moeder in de spiegel. Want in jouw herinnering zie jij er veel jonger uit...

JEANNET: En nu mag je me niet kwalijk nemen, meneer, maar ik heb nog heel wat werk te doen. Ik moet nog een lezing voorbereiden.

PAUL: Ja, lieverd. Ik laat je rustig in jouw wereldje. Morgen kom ik terug... Dag, lieverd!

(Exit Paul)

JEANNET: Pfff, al die vreemden die voortdurend mijn kamer in en uit lopen... Wat moeten ze toch van me? Ik moet het daar met de rector eens over hebben. Hoe kan ik nu geconcentreerd werken, als iedereen me voortdurend komt storen? En ik heb nog zoveel te doen! Ik ga een lezing houden. De mensen zitten al te wachten. Maar ik vind mijn notities niet meer... Iedereen is toch zo slordig de laatste tijd... Ze ruimen mijn papieren op, leggen ze ergens anders, laten zelf van alles slingeren... *(Merkt het fotoalbum op)* Wat doet dit hier? Ik heb het nog nooit eerder gezien. Of misschien wel? Want ik vergeet wel eens wat. Ik denk dat iemand anders het hier laten liggen heeft. Zou ik eens kijken? Natuurlijk kijk ik eens... *(Doet het fotoalbum open)* Een boek? Neen, dat is niet van mij. Wat moet ik met een boek?! *(Bladert erin)* Het zou een telefoongids kunnen zijn... Ho, maar bij de namen staan ook foto's! Foto's van mensen. Vreemd... Ik ken er niemand van! En ze zijn de nummers vergeten! Pfff, hoe kan je die mensen dan opbellen?!...

(Licht uit, muzikaal intermezzo en einde van het achtste tafereel)

NEGENDE TAFEREEL

(Op de kamer van Jeannet. Ze is ondertussen in een vergevorderd stadium van haar ziekte en praat haast niet meer. Ze is slordig en ouderwets gekleed. Ze zit in een fauteuil en staart voor zich uit. Alleen haar handen bewegen. Ze vouwt een zakdoek open, plooit 'm weer dubbel, nog eens dubbel, strijkt 'm glad, kijkt er met controlerende blik naar, schudt de zakdoek opnieuw open en herbegint...)

Paul komt binnen met twee tassen koffie)

PAUL: Dag lieverd! Gaan we samen een lekker kopje koffie drinken?

JEANNET: *(reageert niet op Paul)*

PAUL: Ja, dat gaan we doen. Net zoals vroeger, toen je in je studeerkamer werkte. (...) Ik zal er één suikertje in doen. Zo had je 't graag. Eén suikertje, en drie keer roeren. (...) Maar we gaan nog even wachten met te drinken, lieverd. De koffie is nog te warm.

(Paul zet zich zwijgend bij haar. Er weerklinkt zachte en meeslepende vioolmuziek. Indien het opvoerende gezelschap beschikt over een live violist(e) die op of naast het podium speelt, is dat zeker een meerwaarde voor de voorstelling)

PAUL: *(Na enkele minuten)* Heb je geen last van je haar, lieverd? *(Jeannet reageert nauwelijks. Ze kijkt hem alleen even aan. Hij strijkt door haar haren en veegt een blesje uit haar gezicht weg)*

(Vioolmuziek)

PAUL: *(Na enkele minuten)* Heb jij jezelf aangekleed, lieverd? Of heeft de verpleging dat gedaan? Je draagt al drie dagen dezelfde blouse... Daar zouden ze toch op moeten letten... Misschien weet je 't niet meer, maar je mag gerust nog fier zijn... Ik wil ook nog altijd trots op je kunnen zijn! Zoals ik dat altijd geweest ben. Echt waar... *(Jeannet reageert nauwelijks. Ze kijkt hem alleen even aan. Hij schikt haar bloesje liefdevol recht en blijft stil naast haar zitten)*

(Vioolmuziek - Na enkele minuten valt de zakdoek uit de handen van Jeannet. Zij kijkt en reageert hulpeloos, bijna in paniek)

PAUL: Rustig maar, lieverd, rustig maar. Ik raap de zakdoek meteen op en geef 'm je terug. *(Hij raapt de zakdoek op en reikt 'm haar aan. Jeannet trekt de zakdoek bijna zoals een prooi uit zijn handen en kalmeert haast onmiddellijk. Zij gaat onverstoord door met opvouwen en open schudden)*

(Vioolmuziek)

PAUL: *(staat recht en Jeannet reageert in een lichte paniek)* Rustig maar, lieverd. Ik ga alleen maar proeven of de koffie al wat afgekoeld is. *(Hij voelt eerst aan het kopje en drinkt dan een voorzichtig slokje)* Zo, nog een beetje warm. Maar je kunt er al wel aan proeven, lieverd. Zet je eventjes recht, ik reik je de tas aan.

JEANNET: *(slaat beide handen rond de koffiekop en drinkt ze in één geut leeg)*

PAUL: Ho, zo'n dorst, lieverd? Wil je ook een chocolaatje?

JEANNET: *(kijkt hem liefdevol aan en knikt bevestigend)*

PAUL: *(overhandigt haar het chocolaatje dat nog in een papiertje zit. Zij grijpt ernaar en steekt het met papiertje en al in de mond)* Neenee, niet zo, lieverd. Kom, ik zal het papiertje er even afhalen voor je. Hierzie, eet het nu maar lekker op... Weet je nog, chocolade eten en verliefd worden... Het is bijna hetzelfde. Ik vertelde het je ooit. En jij zei, als je mocht kiezen dat je dan het liefst van al verliefd chocolade zou eten...

JEANNET: *(trekt het chocolaatje uit zijn handen en duwt het gulzig, helemaal in haar mond)*

(Vioolmuziek)

PAUL: Zal ik nog een kopje koffie voor je halen, lieverd? *(Jeannet reageert niet en blijft haar zakdoekje plooiën)* Neen? Geen koffie? Met nog een chocolaatje erbij? *(Jeannet reageert nog steeds niet)* Zal ik je vertellen waar het woord 'koffie' vandaan komt, lieverd? Dat wou je altijd toch zo graag weten, waar woorden vandaan komen? De bonen van de koffiestruik werden voor het eerst ontdekt in de provincie Kaffa in Ethiopië. Maar de Arabieren zijn koffiebonen op grotere schaal gaan kweken. Want door koffie te drinken, werden ze actiever. En in het Arabisch wil het woord 'qahwa' zeggen dat je sterk wordt... Kaffa, qahwa,... Café, koffie... Zie je het verband? Maar wat vertel ik je toch allemaal?! Natuurlijk weet je dat. Het is altijd je vak geweest... *(Hij blijft eventjes stil naast haar zitten)* Het heeft allemaal geen belang meer, lieverd. Niet voor jou, niet voor mij. Alleen nog genieten...

(Vioolmuziek)

JEANNET: *(reageert plotseling op de muziek en neuriet mee)* Tsjoelalaa... tsjoelalaa...

PAUL: Hoooo, ga je zingen, lieverd?

JEANNET: Tsjoelalaa... tsjoelalaa...

(Korte stilte)

PAUL: Ben je gelukkig, lieverd? Zullen we dansen? Eindelijk dansen, jij en ik?

JEANNET: *(spreekt voor het eerst in dit tafereel)* Dansen? Dansen... Ja, dansen...

PAUL: Kom,... *(Paul helpt haar recht om uit de stoel op te staan. Hij ondersteunt haar, neemt haar ene hand in de zijne en legt de andere op zijn heup. Ze beginnen te dansen, een beetje stuntelig, maar teder. De viool speelt een Weense wals. Het licht knippert enkele keren aan en uit en gaat over in stroboscopische effecten. De muziek klinkt steeds luider, sneller en heftiger. De stroboscoop valt stil en er blijft alleen een zacht gekleurd licht schijnen op het dansende koppel. De muziek en het licht faden langzaam uit.)*

EINDE

Beste lezer,

Vergeet je niet van een korte reflectie met je oprechte mening over dit stuk, te zenden aan de auteur? Waarvoor dank.

lucvanbalberghe@gmail.com

Bijlage 1: slideshow

Slide 1

Woorden van vroeger en nu

*Voordracht door
Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost*

**Een organisatie van het
Genootschap voor Taal- en Letterkunde**

Slide 2

De oertalen: woorden zonder klinkers

- *Nbcdnsr, Nabuccodonnosor of Nabukadnezar?*

- *Pssst, Stttt, Herfst*

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 3

Klankverschuiving van klinkers, begin- en eindletter

Nederlands: zout

Engels, Zweeds, Noors: salt

Duits: Salz

Italiaans: sale

Spaans: sal

Tsjechisch: sůl

Frans: sel

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 4

Klankverschuiving van klinkers en beginletter

Nederlands: koud

Engels: cold

Duits: kalt

Frans: froid

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 5

Taalevolutie en klankverschuiving van klinkers, eind- en beginletter

Oud-Indo-Europees: pd

Indo-Europees: peed

Latijn: pes

Frans: pied

Sanskriet: pādah

Oud-Nederlands: poot

Nederlands: voet

Engels: foot

Duits: Fuss

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 6

Klankverschuiving van beginletter s naar é

- *Schaak* (Ned), *Schach* (D) => *échec* (Fr)

- *Spinazie* (Ned), *spinach* (Eng), *Spinat* (D) => *épinard* (Fr),
espinacas (Sp)

- *School* (Ned, Eng), *Schule* (D), *scuola* (It) => *école* (Fr), *escuela*
(Sp)

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 7

Haplologie en afkortingen

Broeder = broer

Pferd = paard

Poedersele (gemeente in prov. Antwerpen) = Puurs

Gorinchem (gemeente in Zuid-Holland) = Gorcum

Janszoon (familienaam) = Jansseune = Jansen = Jans

Magister = master, maître, meester

Laboratorium = labo, lab

Bibliotheek = bib

Automobiel = auto

Perambulator = pram

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 8

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 9

Oud-Indo-Europees: 'pj' (vermoedelijke uitspraak 'poj')

Betekenis: beschermen, beschutten, behoeden, verdedigen, voeden, zaaien, bevruchten, jagen, leven geven, baren...

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 10

Taalevolutie in de tijd

Oud-Indo-Europees: 'pj' (vermoedelijke uitspraak 'poj')

Indo-Germaans: ptr' (vermoedelijke uitspraak 'pteer', later 'pee-tee-er' nog later door haplogogie 'peet-er')

Oud-Grieks: patèr (korte a-klank)

Archaïsch Latijn: pater (korte a-klank)

Neoklassiek Latijn: pater (half lange uitspraak a-klank)

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 11

Geografische taalevolutie

Latijn: pater

Italiaans en Spaans: padre

Portugees: pai

Hongaars: apa

Frans: père (klankverschuiving, behalve in afgeleiden zoals 'patrie', 'patriot', 'patrimonium', 'patriciërs',..., maar wel met haplogogische verdrukking van de eind-e)

Met klankverschuiving van de beginletter

Duits: Vater

Engels: father

Nederlands: vader

Zweeds en Noors: far

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 12

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

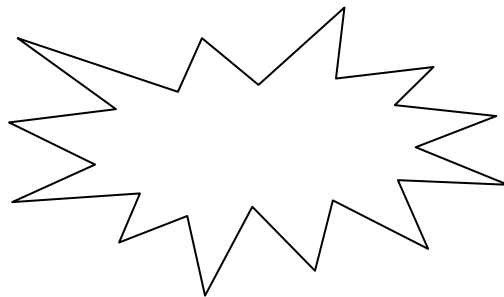
Slide 13

Néa (Νέα) = *nieuw*
Pólis (Πόλις) = *stad*

Nieuwe stad => Néa Pólis (Νέα Πόλις) => *Napoli* => *Napels*

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

Slide 14

Prof. dr. Jeannet Terwilligen-Proost

*Bovenstaande slides bestaan ook in
PowerPointPresentatie.
Het bestand wordt samen met de
opvoeringsvergunning bezorgd.*

Las je ook reeds de andere toneelwerken van Luc van Balberghe?

Avondvullers

- **Tryskyl**, tragikomedie, 3 à 4 dames + 2 heren
- **Virus**, tragikomedie, 4 dames en 2 heren
- **Wolfsmelk**, tragikomedie, 6 d. en 6 h. + evt. figuratie
- **Gekaapte violen**, tragikomedie, 4 dames en 2 heren
- **Een paard dat niet naar de zee kijkt**, relatieanalyse, 1 dame en 1 heer
- **Kerst in De Stompen Hoek**, een eigentijdse *Christmas Carol*, grote bezetting
- **Voor alles is er een tijd**, familiekroniek, verteltekst voor 5 personages
- **De verbazingwekkende carrière van Provist Alain**, tragikomische satire, min. 1 man, evt. tot 5 heren en 3 dames.
- **Gebakken Lucht**, deurenkomedie, 4 dames en 3 heren
- **Als 't maar een jongen is!**, blijspel, 8 dames en 3 heren
- **Een afdruk van lucht**, intrigekomedie, 5 dames
- **Houten tranen**, allegorische monoloog, 1 acteur/actrice
- **Een kreet in de nacht**, thriller, 4 dames/4heren

Eenakters

- **De Bank** (30'), psychologisch drama, 1 dame en 2 heren
- **De goochelaar** (60'), thriller, 2 d. en 4 h., evt. zangkwartet
- **60 dagen later...** (40'), relatiethriller, 3 dames en 1 heer
- **Sotscop** (20'), wagenspel, 3 heren en 3 dames + spreekkoor met voorzegger
- **Jonge klare** (40'), kluchtig wagenspel, 1 dame en 4 heren
- **De koning van Teuttereweuttere**, (40') kluchtig wagenspel, 13 personages met dubbelrollen, min. 3 dames en 3 heren
- **Over het graf heen** (40'), tragikomische monoloog, 1 heer

Kindertoneel

- **Kabouter Krik is verdwenen** (100'), sprookje, 7 personen (m/v)

Vraag gratis leesbrochure aan:

luc.van.balberghe@telenet.be